

10.

**Daders van seksueel misbruik van onder
toezicht gestelde kinderen: een verkennende
studie.**

Rapport R. de Jong MSc

Deelonderzoek Commissie-Samson

***Daders van seksueel misbruik van onder toezicht gestelde kinderen:
een verkennende studie***

Mei 2012

Rinke de Jong, MSc

Inhoud

Voorwoord	3
1 Inleiding.....	4
2 Literatuurstudie	6
2.1 Daderkenmerken	7
2.1.1 Demografische kenmerken.....	7
2.1.2 Persoonlijke geschiedenis.....	8
2.2 Modus operandi.....	10
2.2.1 Slachtoffer	10
2.2.2 Pré misbruik	11
2.2.3 Misbruik	13
2.2.4 Na misbruik	14
2.3 Conclusie.....	15
2.3.1 Typische pleger	15
2.3.2 Vergelijking met andere volwassen daders van kindermisbruik	16
3 Methoden empirisch onderzoek	17
4 Resultaten	20
4.1 Daderkenmerken	21
4.1.1 Demografische kenmerken.....	21
4.1.2 Persoonlijke geschiedenis.....	23
4.2 Modus operandi.....	27
4.2.1 Slachtoffer	27
4.2.2 Pré misbruik	29
4.2.3 Misbruik	30
4.2.4 Na misbruik	31
4.3 Vergelijking.....	33
5 Conclusie	35
5.1 Meerderjarige daders	35
5.2 Minderjarige daders.....	37
6 Slotbeschouwing	39
Aanbeveling voor vervolgonderzoek.....	41
Literatuur.....	41
Bijlage 1 Scoringslijst	44
Bijlage 2 Indeling delicten	47
Bijlage 3 Samenstelling begeleidingscommissie	48

Overzicht van tabellen

Tabel 1 - Vindplaatsen dossiers.....	20
Tabel 2 - Kruistabel type dader en setting.....	20
Tabel 3 - Persoonlijkheidskenmerken van de plegers (niet voor iedereen bekend)	22
Tabel 4 - Relaties, familie en pestgedrag (niet allemaal voor iedereen bekend)	22

Tabel 5 - Kenmerken gezin van herkomst, N=52.....	23
Tabel 6 - Alcohol- en drugsgebruik, N=52	24
Tabel 7 - Ervaringen, N=52.....	25
Tabel 8 - Aantal slachtoffers per leeftijdscategorie (N=73)	28
Tabel 9 - Type misbruik (1 per zaak), N=78	30
Tabel 10 - Kenmerken van misbruik (niet voor alle zaken bekend).....	30

Voorwoord

Dit onderzoek is een van de deelonderzoeken die is uitgevoerd in opdracht van de commissie-Samson. Dank gaat uit naar de begeleidingscommissie voor het constructieve commentaar in de verschillende bijeenkomsten. De namen van de leden zijn vermeld in bijlage 3. De commissieleden Catrien Bijleveld en Jan Hendriks waren verantwoordelijk voor de dagelijkse begeleiding, waarvoor speciale dank.

Tevens gaat dank uit naar het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR), dat een werkplek ter beschikking heeft gesteld voor dit onderzoek.

Katja Crooijmans en Divera van den Hoogen, van het secretariaat van de commissie-Samson, worden bedankt voor hun hulp bij de dataverzameling. Ten slotte is veel dank verschuldigd aan alle medewerkers van de rechtbanken en instellingen die ons hebben opgevangen en die het dossieronderzoek mede hebben mogelijk gemaakt.

Amsterdam, mei 2012

Rinke de Jong

1. Inleiding

De commissie-Samson doet onderzoek naar seksueel misbruik van minderjarigen die op gezag van de overheid in instellingen en pleeggezinnen zijn geplaatst. In de diverse deelonderzoeken van de commissie-Samson gaat veel aandacht uit naar de prevalentie van slachtofferschap, naar slachtoffers en naar de context van het misbruik. Informatie over plegers van het seksueel misbruik wordt in die onderzoeken slechts indirect verkregen. Gericht oproepen aan plegers om zich bij de commissie te melden hebben weinig opgeleverd. Dat betekent dat, zonder nader onderzoek, een cruciale ‘actor’ in het proces van totstandkoming van seksueel misbruik onderbelicht zou blijven. Voor veel kinderen geldt dat ze in een instelling of pleeggezin terecht zijn gekomen vanwege eerdere ervaringen met seksueel misbruik. Herhaling van dat misbruik dient zo veel mogelijk voorkomen te worden en kennis over de achtergronden en motieven van daders is daarbij van belang.

Het doel van dit onderzoek is meer inzicht te verkrijgen in de achtergronden van de plegers van seksueel misbruik van jeugdigen die onder verantwoordelijkheid van de overheid in instellingen en pleeggezinnen zijn geplaatst.

Dit onderzoek is exploratief. De populatie daders is, net als de populatie slachtoffers, niet bekend en het is bijzonder lastig om met standaardmethoden informatie over deze personen te vergaren. Ook bij het raadplegen van wél beschikbare bronnen zullen niet alle plegers, bijvoorbeeld om opportuniteitsredenen, volledige openheid van zaken gegeven hebben. Een gevolg daarvan is dat de onderzoeksgroep niet representatief is voor álle daders van dit type misbruik, en dat de informatie die beschikbaar is soms gebrekkig zal zijn. In de discussie komt dit uitgebreid aan bod.

Onderzoeksvraag

Dit deelonderzoek richt zich op de daders aan de hand van de volgende onderzoeksvraag:

Wat zijn de kenmerken van plegers van seksueel misbruik van kinderen die onder toezicht van de overheid zijn geplaatst in pleeggezinnen en instellingen?

Om deze vraag te beantwoorden zal een overzicht gegeven worden van wat bekend is over de volgende aspecten:

- a. Demografische kenmerken
- b. Criminele carrière-kenmerken
- c. Modus operandi
- d. (Seksuele) stoornissen, persoonlijkheidsprofiel
- e. Relaties en sociaal leven
- f. ‘Motief’ voor het misbruik
- g. De wijze waarop het misbruik verborgen werd gehouden en aan het licht kwam
- h. Afdoening

Dit gebeurt op twee manieren. In het eerste deel wordt een overzicht gegeven van de wetenschappelijke literatuur over dit onderwerp. Het tweede deel bestaat uit een empirisch onderzoek naar vervolgte plegers. Dit onderzoek is gebaseerd op een steekproef van strafdossiers van rechtbanken en behandeldossiers van forensische instellingen. Binnen die steekproef bevinden zich twee groepen daders. De eerste groep bestaat uit de volwassen misbruikers. Deze zijn veelal medewerkers werkzaam in instelling, of zijn daaraan gelieerd, zijn pleegouders of zijn plegers in het sociaal netwerk van het pleeggezin. De tweede groep omvat de minderjarige misbruikers en deze bestaat uit medebewoners in instellingen en (pleeg)broertjes of (pleeg)zusjes in pleeggezinnen.

Definitie

Dit onderzoek hanteert de definitie van seksueel kindermisbruik zoals die door de commissie-Samson is geformuleerd. Deze luidt:

Seksueel misbruik van kinderen is seksueel contact van (jong) volwassenen met kinderen jonger dan 18 jaar (tot 1988 21 jaar). Deze lichamelijke contacten zijn tegen de zin van het kind of zonder dat het kind deze contacten kan weigeren. Daders zetten het kind emotioneel onder druk, dwingen het kind of weten door hun overwicht te bereiken dat het kind geen nee durft te zeggen tegen seksuele toenaderingen.

Voor het onderzoek naar seksueel misbruik van jeugdigen die op gezag van de overheid in instellingen of pleeggezinnen zijn geplaatst, wordt hier onder tevens begrepen seksueel misbruik van groepsleden waartegen de volwassene uit hoofde van zijn functie bescherming had moeten bieden.

De commissie heeft de aard van het seksueel misbruik dat zij onderzoekt beperkt tot zogenoemde 'hands-on' delicten, dat wil zeggen delicten waarbij er fysiek contact is tussen pleger en slachtoffer. Seksueel getinte opmerkingen, samen kijken naar porno, of schennispleging zoals 'potloodventen' valt zodoende buiten het onderzoeksbereik. Daarnaast is er bij onderling misbruik van kinderen van vergelijkbare leeftijd van belang dat er sprake is van dwang.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt de literatuur beschreven die relevant is voor dit onderzoek. In het derde hoofdstuk wordt vervolgens een beschrijving gegeven van de methoden van het empirisch onderzoek. Aansluitend volgt het hoofdstuk met de bevindingen van dit onderzoek. Conclusies die uit dit onderzoek voortvloeien worden besproken in het vijfde hoofdstuk. Het zesde hoofdstuk, ten slotte, bevat de discussie.

2. Literatuurstudie

Specifieke literatuur over seksueel kindermisbruik gepleegd door werknemers in instellingen voor jeugdzorg is schaars (Colton, Roberts, & Vanstone, 2010; Erooga, 2009; Gallagher, 1999). Daarbovenop richt dergelijk onderzoek zich zelden op daderkenmerken (Sullivan & Beech, 2002); de beschikbare literatuur heeft vaak een bredere groep daders of een bredere categorie van misbruik als onderwerp. Als het onderzoek zich wel op misbruikende werknemers richt, beperkt dit zich weer meestal niet tot werknemers in instellingen of pleegouders. De hier gepresenteerde onderzoeken zijn in die zin dan ook van beperkte waarde voor het doel van dit onderzoek. Desondanks geven ze wel een beeld van wat te verwachten valt bij de meer specifieke groep plegers waar de commissie zich op richt. Eerst zal een overzicht worden gegeven van de zes meest relevante onderzoeken naar volwassen plegers, alvorens de resultaten worden besproken. Over kenmerken van misbruik plegende jongeren in een instelling of pleegzorg is geen specifieke literatuur gevonden, al worden in de algemene onderzoeken naar daders soms toch bevindingen over jeugdige plegers gerapporteerd. Waar van toepassing rapporteren wij die ook. De onderzoeken die we bespreken, betreffen allemaal in absolute zin kleine steekproeven, die hoogstwaarschijnlijk niet representatief zijn voor de groep daders. De geringe omvang van de onderzoeksgroepen heeft als nadeel dat het lastig is om verschillen aan te tonen tussen bepaalde groepen daders; in veel gevallen vinden onderzoekers dus geen verschil tussen misbruikende werknemers en andere daders, waarschijnlijk ten dele door een kleine steekproef.

Belangrijkste onderzoeken

Van deze onderzoeken sluit dat van Rosenthal en collega's (1991) wellicht het best aan bij de onderzoeksgroep van de commissie. Het onderzoek besloeg incidenten die plaatsvonden in de Verenigde Staten tussen januari 1983 en december 1987. De onderzoekers bekeken tweehonderdnegentig gevallen van diverse vormen misbruik na uithuisplaatsingen. Hiervan betrof het in zeventig gevallen seksueel misbruik. De settings die zij bekeken waren pleeggezinnen, groepshuizen, residentiële behandelcentra, en andere 'instanties'.

Ander bruikbaar onderzoek is uitgevoerd door Sullivan en Beech (2004). Zij hebben onderzoek gedaan naar de kenmerken van kindermisbruikers die tijdens het onderzoek in de Wolvercote-kliniek in Engeland verbleven voor behandeling. Zij vergeleken twee groepen daders: de zogenoemde groep 'professionele daders'¹, die ontucht met kinderen pleegden tijdens de uitoefening van hun werk, en de andere daders bij wie het kindermisbruik niet werkgerelateerd was. De groep professionals bestond uit zevenentwintig religieuzen, tien leraren en vier jeugdwerkers.

In later onderzoek hebben de auteurs de groep professionele plegers vergeleken met een groep intra-familiale plegers en een groep extra-familiale plegers (Sullivan, Beech, Craig, & Gannon, 2011). Hierbij werden de drie groepen gematcht op leeftijd en IQ. Vanwege het hoge IQ van een aantal professionals, konden tien daders niet gematcht worden en werden zij uit het onderzoek verwijderd.

Gallagher (2000) heeft specifiek gekeken naar seksueel kindermisbruik gepleegd door volwassenen die met kinderen werkten. Dit werk kan zowel betaald als vrijwilligerswerk zijn, en kan zowel direct (groepsleider) als indirect (schoonmaker) met het kind te maken hebben. Dit onderzoek betrof niet uitsluitend onder toezicht gestelde kinderen. De incidenten zijn gevonden in de archieven

¹ Sullivan en Beech (2004) gebruiken de term *professional perpetrators* voor 'plegers die de instantie of organisatie waarin zij werken gebruiken om kinderen te vinden en te misbruiken'. In die betekenis wordt de term ook in dit literatuuronderzoek gebruikt.

van de politie en sociale diensten in Engeland en Wales. De onderzochte meldingen, uiteindelijk vijftien stuks, waren gedaan tussen januari 1988 en december 1992. Dit onderzoek richtte zich op drie settings. De eerste groep bestond uit *community-based* beroepen, zoals leraren, geestelijken en scoutingleiders. De tweede categorie betrof pleeggezinnen. De laatste setting behelsde de residentiële instellingen.

Leclerc, Proulx en McKibben (2005) verrichtten ook onderzoek naar seksueel misbruik door ouders die met kinderen werken. Zij ondervroegen drieëntwintig Canadese ouders over hun modus operandi. Deze ouders hadden kinderen misbruikt met wie zij, al dan niet vrijwillig, werkten. Onduidelijk is echter in welke beroepen zij werkzaam waren. De deelnemers zijn onder andere gerekruteerd in gevangenis, bij de reclassering en in behandelcentra.

Faller (1988), ten slotte, onderzocht achtenveertig gevallen van seksueel misbruik in centra voor kinderopvang. Deze incidenten werden van 1982 tot 1986 aangemeld bij een speciaal project van de universiteit van Michigan (Verenigde Staten) en vonden alle plaats in die staat. Vrijwel alle slachtoffers en hun ouders zijn door de onderzoekers geïnterviewd. De settings waren *daycare centers* en *daycare homes*. De eerste is vergelijkbaar met de reguliere kinderdagopvang. De laatste betreft opvang bij de verzorger thuis, waar gewoonlijk maximaal zes kinderen verblijven.

2.1 Daderkenmerken

2.1.1 Demografische kenmerken

Geslacht

In alle elf gevallen van seksueel misbruik in pleeggezinnen onderzocht door Cavara en Ogren (1983), waren de ouders man. Dit geldt ook voor alle ouders die met kinderen werkten en door Colton et al. (2010) waren ondervraagd, evenals voor de onderzoeksgroep van Leclerc en collega's (2005). Sullivan en Beech (2004) deden onderzoek onder een groep ouders die in behandeling was bij een kliniek voor mannen. Om deze reden bevat hun steekproef dan ook geen enkele vrouw.

Uit een onderzoek onder uit huis geplaatste kinderen is gebleken dat van de ouders die kinderen seksueel misbruikt hebben 77% man was (Rosenthal, et al., 1991). Faller (1988) onderzocht achtenveertig gevallen van seksueel kindermisbruik in de kinderopvang. Hiervan was bijna de helft gepleegd door een man, één kind werd misbruikt door een vrouw, en de helft door zowel een man als een vrouw.

Uit de beschreven onderzoeken blijkt daarmee dat mannen sterk oververtegenwoordigd zijn. Dat is niet verwonderlijk gezien het feit dat gemiddeld veel pleegers van seksueel misbruik man is (zie bijvoorbeeld: Mali, 2007). Slechts in één onderzoek blijken vrouwen eveneens een niet verwaarloosbaar aandeel te hebben in het misbruik. Bij vrijwel al deze gevallen was echter ook een man betrokken.

Leeftijd

De door Sullivan en Beech (2004) onderzochte groep professionele ouders kwam gemiddeld op 51-jarige leeftijd naar de kliniek. De controlegroep arriveerde gemiddeld op de leeftijd van 40 jaar. Dit onderzoek bestond echter uit verschillende groepen pleegers. Tussen deze categorieën bestaan dan ook grote verschillen in leeftijd. De religieuzen arriveerden gemiddeld op 53-jarige leeftijd, de leraren waren op dat moment 49 jaar oud en de pedagogisch werkers 35 jaar.

Gallagher (2000) heeft deze uitsplitsing niet gemaakt. In zijn onderzoek zijn beroepen in de pleegzorg en residentiële zorg samengevoegd met gemeenschapsgerichte beroepen zoals leraar. Van al

deze daders was 35% tussen de 40 en 49 jaar oud, 22% was tussen de 50 en 59 jaar en 20% tussen de 30 en 39 jaar.

Van de drieëntwintig plegers die werkten met kinderen was de gemiddelde leeftijd 49 jaar (Leclerc, et al., 2005). Onduidelijk is wanneer deze leeftijd gemeten is. Dit is ook onduidelijk in het onderzoek van Colton en collega's (2010). Zij onderzochten acht daders die werkten met kinderen die ze misbruikten en daarmee een vertrouwensrelatie hadden. De helft van deze mannen was tussen de 46 en 55 jaar oud.

We kunnen concluderen dat weinig onderzoeken de leeftijd van daders op het moment van het misbruik vermelden. Voor het grootste deel van de daders wordt een leeftijd vermeld van tussen de 40 en de 55 jaar. Het is van belang om hierbij in gedachten te houden dat de leeftijd sterk afhankelijk kan zijn van het beroep. De onderzochten binnen de verschillende onderzoeken behoren ook niet altijd tot de groep plegers op wie de commissie-Samson zich richt.

Etniciteit

Weinig onderzoeken hebben zich gericht op de etniciteit van de pleger. Sullivan en Beech (2004) vonden in hun onderzoek, uitgevoerd in Groot-Brittannië, dat alle daders blanke Europeanen waren. Wellicht zorgde het grote aandeel priesters en broeders in dit onderzoek voor een vertekening op dit gebied. Van hun controlegroep, andere daders in behandeling in dezelfde kliniek, had echter ook 96% deze achtergrond.

Intelligentie

Het gemiddelde IQ van de professionele daders was hoger dan het gemiddelde IQ van daders op de Wolvercote-kliniek, namelijk 115 tegenover 106 (Sullivan & Beech, 2004). De grootste groep van de drieëntwintig door Leclerc et al. (2005) onderzochte plegers bestond uit universitair afgestudeerden, 4% had een niet afgeronde universitaire opleiding en 9% heeft een postdoctorale opleiding gevolgd. Het lijkt er daarmee op dat deze daders bovengemiddeld intelligent zijn.

Relaties/huwelijk

De professionele daders uit de Wolvercote-kliniek waren minder vaak getrouwd dan de overige behandelde (Sullivan & Beech, 2004). Als echter de groep gelovigen die tot het celibaat verplicht zijn buiten beschouwing wordt gelaten, dan is het aantal gehuwden gelijk. Dit komt er dan op neer dat de helft van de groep daders van dit soort misbruik getrouwd was. In vergelijking met de overige daders hadden professionele daders echter wel minder vaak een volwassen seksuele relatie en hadden zij minder kinderen.

Van de groep misbruikers beschreven door Leclerc et al. (2005), was iets meer dan de helft nooit getrouwd geweest; 22% was ten tijde van het delict getrouwd. Uit het onderzoek van Moulden et al. (2007) naar misbruik in de kinderdagopvang, bleek dat meer dan de helft van zowel mannelijke als vrouwelijke daders alleenstaand was.

Samengevat kan gesteld worden dat uit bovengenoemde onderzoeken blijkt dat ongeveer de helft van de daders ten tijde van het misbruik getrouwd is of getrouwd is geweest.

2.1.2 Persoonlijke geschiedenis

Psychiatrie / stoornissen

Over psychiatrische stoornissen is nauwelijks iets bekend vanuit de wetenschappelijke literatuur. Van de groep professionele plegers in het onderzoek van Sullivan et al. (2011) had 23% een psychiatrische

voorgeschiedenis. Uit dit onderzoek bleek dit echter niet vaker bij deze groep voor te komen dan bij andere zedendelinquenten.

Alcohol en drugs

Ook over het gebruik van alcohol en drugs is nauwelijks iets bekend. Sullivan en Beech (2011) vonden geen significant verschil tussen de professionele plegers en de intra-familiale of extra-familiale daders op het gebied van alcohol- of drugsmisbruik. Van de professionele plegers had 16% problemen op dit vlak, waarmee ze wel het laagste percentage hadden van de drie groepen. Uit dit ene onderzoek blijkt dus geen verschil met de controlegroep.

Veroordelingen

Professionele daders hadden minder zedenveroordelingen dan andere zedendaders (Sullivan & Beech, 2004) en ook significant minder dan extra-familiale daders (Sullivan, et al., 2011). Met de intra-familiale daders was geen significant verschil (Sullivan, et al., 2011).

Uit het onderzoek van Leclerc et al. (2005) bleek dat de groep plegers eerder voor gemiddeld 1,4 zedendelicten veroordeeld is en 0,9 keer voor niet-zedenzaken. Of dit voorafgaand aan de therapie of het indexdelict was, maken de auteurs niet duidelijk. Uit onderzoek van Rosenthal en collega's (1991) is gebleken dat in 60% van de gevallen van seksueel kindermisbruik, er sprake was van eerdere beschuldigingen. Onderzoek gericht op pleeggezinnen heeft aangetoond aan dat in drie van de elf gevallen er eerder een onderzoek plaatsvond naar aanleiding van een vermoeden van misbruik, al was dit niet noodzakelijkerwijs seksueel misbruik (Cavara & Ogren, 1983).

Hoewel dus blijkt dat in veel gevallen van misbruik door professionals sprake is geweest van eerdere veroordelingen of verdenkingen, wijzen studies die een controlegroep gebruiken er op dat de professionele daders relatief *minder* veroordelingen hebben dan andere (zeden)delinquenten.

Eigen misbruik

Sullivan en Beech (2004) vonden dat van de professionele plegers 51% seksueel misbruikt is in hun jeugd. Dit verschilde niet significant met hun controlegroep. Dezelfde conclusie trokken ze over fysiek misbruik. De groep professionele misbruikers verschilde, wat betreft misbruik in hun jeugd, ook niet significant van intra-familiale of extra-familiale misbruikers (Sullivan, et al., 2011).

Uit de twee bovengenoemde onderzoeken, onder dezelfde onderzoeksgroep, blijkt dat professionele daders niet vaker misbruikt zijn in hun jeugd dan andere (zeden)daders.

Relatie tot slachtoffer

Uit een onderzoek naar misbruik in pleeggezinnen in Baltimore (Verenigde Staten), bleek slechts in 40% van de klachten dat pleegouders de dader zijn (Benedict, Zuravin, Brandt, & Abbey, 1994). Vaker waren het broertjes of 'anderen'. Hobbs et al. (1999) vonden een nog lager aandeel van pleegouders, namelijk 29% van het seksueel misbruik. Een zelfde percentage werd gevonden voor de biologische ouders. Ook in dit onderzoek waren de plegers vaker andere kinderen (32%).

Uit onderzoek van Rosenthal et al. (1991) bleek dat 57% van het seksueel misbruik van uithuisgeplaatste kinderen is gepleegd door werknemers in instellingen of pleegouders. In de overige gevallen ging het meestal om medebewoners of om biologische kinderen van de pleegouders. In residentiële settings werden door Hobbs en collega's (1999) zelfs vrijwel geen volwassen daders gevonden. Van de twaalf slachtoffers van seksueel misbruik waren er twee misbruikt door een kind binnen de instelling en negen door een kind buiten de instelling.

Faller (1988) vond in haar onderzoek echter, dat in alle gevallen van misbruik in een instelling voor kinderdagopvang, de dader een werknemer was of iemand die diensten leverde aan de instelling. Bij dagopvang van kinderen bij de verzorger thuis, was die verzorger ook meestal niet de dader. In dat

geval waren de daders vaak personen die, vanwege hun relatie met de verzorger, gemakkelijk toegang tot het huis hadden.

Uit de literatuur blijkt al met al dat een aanzienlijk deel van het misbruik van pleegkinderen niet door een pleegouder wordt gepleegd, maar door kinderen die al dan niet in het gezin verblijven. Het beeld van misbruik in instellingen is in dit opzicht minder duidelijk.

2.2 Modus operandi

Motivatie werk

Sullivan en Beech (2004) vroegen professionele daders naar de motivatie voor hun werk. Van hen gaf 57% aan dat de mogelijkheid tot het plegen van misbruik de enige, of mede de, reden was om die baan te kiezen. Door een kwart werd aangegeven dat deze mogelijkheid geen rol speelde. De anderen zeiden het niet te weten. Deze daders werd ook gevraagd naar de leeftijd waarop ze zich bewust werden van hun seksuele voorkeur voor kinderen. Op basis hiervan hebben de auteurs geconcludeerd dat negen op de tien professionele daders wisten dat ze seksueel opgewonden raakten van kinderen, nog voor dat ze aan hun professionele carrière begonnen. De toegang tot potentiële slachtoffers was ook voor twee van de acht daders in het onderzoek van Colton et al. (2010) reden voor het kiezen van hun beroep.

Hoewel beide onderzoeken een ander percentage melden, is het opvallend om te zien dat daders regelmatig bewust een baan kiezen vanwege de mogelijkheid tot misbruik.

2.2.1 Slachtoffer

Selecteren slachtoffer

Green (2001) verrichtte kwalitatief onderzoek naar misbruik in kindertehuizen door werknemers. Hieruit bleek dat daders zich mede richten op kwetsbare kinderen. Gallagher (2000) vond dat 14% van de slachtoffers in pleeggezinnen en 33% van de slachtoffers in residentiële instellingen, een vorm van speciale aandacht nodig had. In de helft van deze gevallen ging het om leerproblemen. Dit wijst op een verhoogd risico voor kwetsbare kinderen. De auteur gaf echter zelf al aan dat het aandeel kwetsbare kinderen ten dele verklaarbaar is uit de aard van de zorg.

Geslacht slachtoffer

Uit het onderzoek onder de Wolvercote-kliniek populatie bleek dat 73% van de professionele daders is beschuldigd van ontucht met jongens, tegen 21% van de overige populatie (Sullivan & Beech, 2004). De professionele plegers en de extra-familiale plegers misbruikten significant vaker jongens dan de intra-familiale plegers (Sullivan, et al., 2011).

Hobbs, Hobbs en Wynne (1999) concludeerden dat in 60% van de gevallen van seksueel misbruik in pleeggezinnen meisjes slachtoffer zijn. Gallagher (2000) kwam tot een soortgelijk percentage. Hij onderzocht zaken die bekend zijn bij een aantal lokale Britse bureaus van de kinderbescherming. In de pleegzorg, zo vond hij, was in 62% van de zaken het slachtoffer een meisje. In 24% was dit een jongen. In de overige gevallen waren het beide geslachten of was het niet bekend. In de residentiële zorg was juist 22% meisje en 78% jongen. Een ander onderzoek naar seksueel misbruikte pleegkinderen vond dat er onder de achttien slachtoffers even veel jongens als meisjes waren (Cavara & Ogren, 1983).

Rosenthal en collega's (1991) deden onderzoek naar kinderen die eerder uit huis geplaatst waren. Deze kinderen waren onder andere in pleeggezinnen en residentiële instellingen geplaatst.

Hieruit bleek dat de groep slachtoffers van seksueel kindermisbruik voor 60% uit meisjes bestond (Rosenthal, et al., 1991).

In het onderzoek van Faller (1988) naar misbruik in de kinderdagopvang bleek dat 38% van de slachtoffers man was en 63% vrouw. In de dagopvang waren vrijwel evenveel meisjes als jongens slachtoffer. In de ‘opvanghuizen’, opvang bij de verzorger thuis, was 90% van de slachtoffers meisje.

Uit de beschreven onderzoeken blijkt dat meisjes in de genoemde situaties een groter risico lopen dan jongens op seksueel misbruik. Dit lijkt in het bijzonder te gelden voor pleeggezinnen. Dat het onderzoek van Sullivan en Beech (2004) meer mannelijke slachtoffers kent, kan komen door het aandeel geestelijken in dit onderzoek. Het is bekend dat deze groep overwegend jongens tot slachtoffers maakt (Deetman et al., 2011; Haywood, Kravitz, Grossman, Wasyliv, & Hardy, 1996; Loftus & Camargo, 1993).

Leeftijd slachtoffer

Van de professionele daders uit de Wolvercote-kliniek gaf 71% aan dat ze kinderen jonger dan 11 jaar hebben misbruikt (Sullivan & Beech, 2004). Dit verschilde niet significant van de controlegroep.

In het onderzoek van Gallagher (2000) bleek dat in de pleegzorg 27% van de slachtoffers 5 jaar of jonger was, een zelfde aantal was tussen de 6 en 11 jaar oud. De grootste groep bestond uit 12 tot 17-jarigen, namelijk 42%. In de residentiële zorg was dit een nog grotere groep; 73% van de slachtoffers bevond zich in die leeftijdscategorie. De overige 27% was tussen de 6 en 11 jaar oud. De achttien misbruikte pleegkinderen uit het onderzoek van Cavara en Ogren (1983) waren ook voor het grootste deel (10) boven de 13 jaar; zeven waren tussen de 4 en 12 en één slachtoffer was onder de 3 jaar.

De bevindingen van Rosenthal et al. (1991) lijken tussen beide onderzoeken in te zitten met een gemiddelde leeftijd van 12 jaar.

De gemiddelde leeftijd van slachtoffers is uiteraard mede afhankelijk van het beroep van de dader. Dit bepaalt de kinderen waartoe hij toegang heeft. Gelet op de vertekening door het grote aantal priesters en broeders in het onderzoek van Sullivan & Beech (2004), lijken de meeste slachtoffers binnen voorzieningen voor Jeugdzorg en binnen pleeggezinnen echter boven de 12 jaar oud.

2.2.2 Pre misbruik

Grooming

Er is nog geen eenduidige algemene definitie van grooming (zie bijvoorbeeld: Craven, Brown, & Gilchrist, 2006; Mcalinden, 2006). Algemeen wordt hieronder het proces voor het misbruik verstaan dat misbruikers doorlopen met de intentie tot dat misbruik, waarmee ze proberen het vertrouwen van het kind te winnen en diens weerstand weg te nemen. Uiteindelijk wordt het kind hierdoor in een situatie gemanoeuvreerd waarin het zich moeilijk aan het misbruik kan onttrekken. Omdat het kind als het ware in een ‘val’ wordt gelokt, gebruiken sommige auteurs liever het Engelse woord *entrapment* (Gallagher, 2000). Hierbij gaat het overigens niet, althans niet uitsluitend, om *grooming* als het zelfstandig strafbaar gestelde feit.² Het is een geraffineerd proces dat plaatsvindt voorafgaand aan de methoden die het misbruik zelf direct mogelijk maken.

Vrijwel alle drieëntwintig plegers van seksueel misbruik van kinderen met wie ze werkten, ‘groomden’ hun slachtoffers door vertrouwen te winnen (Leclerc, et al., 2005). Zij deden dit door veel

² Artikel 248e Wetboek van Strafrecht: ‘Hij die door middel van een geautomatiseerd werk of met gebruikmaking van een communicatiedienst een persoon van wie hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat deze de leeftijd van zestien jaren nog niet heeft bereikt, een ontmoeting voorstelt met het oogmerk ontuchtige handelingen met die persoon te plegen [...]’

tijd met ze door te brengen en door ze veel aandacht te geven. Andere veel gebruikte technieken zijn het niet-seksueel aanraken van de slachtoffers (91%), persoonlijke dingen vertellen (78%), vertellen hoe speciaal ze zijn, behandelen als volwassenen, ze veilig laten voelen en met ze spelen (alle 70%).

Sullivan en Beech (2004) geven aan dat 76% van de professionele plegers emotionele dwang gebruikt als groomingtechniek. Eén pleger gebruikte alleen fysieke dwang. De overige 22% gebruikte een combinatie van beide technieken. Verder gaf 78% aan dat ze een ontmoeting regelde met het slachtoffer buiten het werk om, met het doel dit kind te misbruiken. Ruim twee derde ging wel eens langer dan een dag met de kinderen ergens heen om zo een gelegenheid voor misbruik te creëren. Over het algemeen betrof het dan educatieve of recreatieve reisjes en waren andere professionals aanwezig. Door 53% werd kinderen misbruikt in het buitenland. Veertig procent gaf aan wel eens naar het buitenland te gaan met het specifieke doel daar kinderen te misbruiken en zo te voorkomen dat het misbruik in eigen land werd ontdekt. Iets meer daders misbruikten kinderen met wie ze op reis waren dan lokale kinderen. Een minderheid misbruikte beide groepen tijdens de reis.

In de door Gallagher (2000) onderzochte gevallen van kindermisbruik werd slechts door 9% van de pleegouders groomingtechnieken gebruikt. In de residentiële instellingen werd dit door een derde gebruikt. Deze specifieke technieken zijn niet uitgesplitst naar type setting en bevat dus ook, de voor het huidige onderzoek minder interessante groep, gemeenschapsgerichte beroepen. Voor deze drie settings samen is het maken van fysiek contact met het kind de meeste gebruikte techniek (43%). De op een na meest gebruikte techniek is het kind buiten het instituut ontmoeten (39%). Daarna komt het kind extra aandacht of geld geven het meest voor (beide 22%).

Uit een kwalitatief onderzoek naar misbruik in kindertehuizen bleek ook dat een veel gebruikte grooming-techniek is, het vertrouwen van de kinderen te winnen en ze privileges te bieden (Green, 2001). Soms wisten plegers zich op hun werk in een positie te plaatsen waarin ze nog makkelijker toegang hadden tot potentiële slachtoffers (Colton, et al., 2010). De auteurs noemden voorbeelden van een leraar die thuis privéles gaf en iemand die zich binnen de school opwierp als 'opvang' voor kwetsbare kinderen. Daarnaast gaven Colton en collega's (2010) aan dat werknemers manipuleerden om het misbruik mogelijk te maken. Zo vertelde één pleger hun dat hij de roosters veranderde zodat hij alleen met een bepaald kind kon zijn.

Verder kan opgemerkt worden dat het imago van de plegers naar de buitenwereld, bewust of onbewust opgebouwd, ook van invloed kan zijn. Hiermee 'groomen' zij als het ware de omgeving van het slachtoffer. Cavara en Ogren (1983) gaven op dat gebied aan, dat misbruikers van pleegkinderen vaak een goede naam hadden bij sociaal werkers en veelal gerespecteerd werden.

Grooming kan dus een geraffineerd proces zijn. De daders richten zich er vooral op vertrouwen te winnen. Daarnaast geven ze het slachtoffer privileges, bouwen ze de intimiteit van de aanraking langzaam op, gebruiken ze emotionele dwang en ontmoeten ze het kind buiten de werkplek om. Fysieke dwang lijkt nauwelijks voor te komen.

Laten meewerken slachtoffer

Grooming is, zoals hiervoor beschreven, de fase voorafgaand aan het misbruik. Plegers gebruiken ook beïnvloedingstechnieken vlak voor, tijdens en na het misbruik. Faller (1988) beschrijft dat slechts een klein deel van de geuite dreigementen in de door haar onderzochte misbruikzaken enkel bedoeld waren om het slachtoffer mee te laten werken. Vaker waren ze ook bedoeld om te zorgen dat het slachtoffer niet over het misbruik zou praten. In bijna 70% van de gevallen werden er dreigementen geuit, vaak ernstige: 38% bestond uit een doodsb bedreiging, al dan niet tegen het slachtoffer, een kwart dreigde anderszins letsel toe te brengen aan het slachtoffer of diens dierbaren, en 15% dreigde het kind bij anderen af te zullen schilderen als zondaar. Deze cijfers zijn in het onderzoek niet uitgesplitst naar het doel van de bedreiging: medewerking afdwingen of verborgen houden.

Een onderzoek onder drieëntwintig plegers van seksueel misbruik van kinderen met wie ze werkten, liet zien dat alle daders hun slachtoffers niet-seksueel aanraakten om ze te laten meewerken (Leclerc, et al., 2005). Uit kwalitatief onderzoek bleek dat in kindertehuizen door sommige daders ook drugs of alcohol aan het slachtoffer werd gegeven om zodoende mogelijk verzet te verminderen (Green, 2001).

De technieken om het slachtoffer te laten meewerken, vertonen enige overlap met de grooming-technieken. Ook hier wordt de opbouw van aanraking genoemd als methode. Bovendien worden dreigementen geuit om medewerking van het slachtoffer te krijgen. Ook is er enige overlap met de technieken om het slachtoffer stil te houden over het misbruik. Dit wordt later behandeld.

2.2.3 Misbruik

Type misbruik

Faller (1988) scoorde het type misbruik in de achtenveertig gevallen uit haar studie: 30% bestond uit op seksuele wijze strelen en een zelfde deel uit orale seks. In een vijfde van de gevallen was er sprake van geslachtsverkeer. Hiervan was een derde vaginaal en twee derde anaal.

In het onderzoek van Rosenthal et al. (1991) kwam strelen ook als meest voorkomende type misbruik naar voren. In 36% van alle meldingen was er sprake van strelen van de genitaliën. Geslachtsgemeenschap werd gemeld in 27% van alle gevallen. Strelen en zoenen van de borsten was, met 20%, het op twee na meest voorkomende type.

Benedict en collega's (1994) vonden in hun onderzoek naar seksueel kindermisbruik in pleeggezinnen, dat juist geslachtsgemeenschap of een poging daartoe de meest voorkomende vorm van misbruik was. Dit gebeurde in 63% van de gevallen. De overige meldingen bestonden onder meer uit strelen en intimidatie.

Het type misbruik kan dus per onderzoek verschillen. Strelen komt vaak voor in instellingen, bijvoorbeeld als de slachtoffers (jonge) jongens zijn. Geslachtsgemeenschap komt weer vaker voor in pleeggezinnen, bijvoorbeeld als de dader een volwassen man is en het slachtoffer een geslachtsrijp meisje.

Aantal slachtoffers

Sullivan en Beech (2004) meldden dat 28% van de professionele daders aangeeft dat zij soms meer dan één kind tegelijkertijd misbruikten. Zij concludeerden dat deze vorm van misbruik niet vaker plaatsvindt dan bij de andere misbruikers. Overigens bleek uit datzelfde onderzoek dat de professionele daders gedurende hun therapie drie tot vier keer meer gevallen van misbruik toegaven dan aan het begin van de therapie (Sullivan & Beech, 2004). Gemiddeld steeg dit van vijftien naar negenenvieftig slachtoffers per dader. Dit doet vermoeden dat de aantallen slachtoffers zoals die bekend worden uit veroordelingen een forse onderschatting zijn.

Gallagher (2000) vond een lager aantal slachtoffers per dader in de pleegzorg en residentiële zorg. Een grote meerderheid van de daders maakte één slachtoffer. Geen van de daders viel in de groep van tien slachtoffers of meer. Er is wel een belangrijk verschil tussen beide onderzoeken. Het laatste ging uit van bevestigde meldingen van misbruik, terwijl het eerste onderzoek uitging van het geschatte aantal misbruikgevallen dat de dader tijdens de therapie aangeeft.

Beide onderzoeken verschillen in het totaal aantal slachtoffers dat een dader gemiddeld maakt. De conclusie lijkt niettemin gerechtvaardigd dat een grote meerderheid telkens één kind tegelijkertijd misbruikt.

Aantal daders per slachtoffer

Sullivan en Beech (2004) vermelden dat 12% van de professionele daders aan heeft gegeven dat zij kinderen misbruikten in het bijzijn van andere misbruikers. Dit verschilt niet van andere plegers, concludeerden de auteurs.

In het onderzoek van Gallagher (2000) handelden verreweg de meeste daders alleen. In de residentiële zorg gaat dat om alle daders, in de pleegzorg om 91%. De rest pleegde het misdrijf met één mededader.

Faller (1988) rapporteerde dat er sprake was van één dader in bijna de helft van de door haar onderzochte gevallen van seksueel misbruik in de kinderopvang. Een zesde van de slachtoffers werd misbruikt door vier daders, en een zevende door twee daders.

Uit twee van de drie genoemde onderzoeken blijkt dat in verreweg de meeste gevallen er sprake is van één dader. In het derde onderzoek is dit het geval in slechts de helft van de zaken.

2.2.4 Na misbruik

Verborgens houden

Faller (1988) beschreef dat slechts een klein deel van de geuite dreigementen in de door haar onderzochte misbruikzaken bedoeld waren om het slachtoffer mee te laten werken. Deze konden zodoende dienen om medewerking af te dwingen of om het slachtoffer naderhand te laten zwijgen over het misbruik. Aangezien dit onderzoek geen uitsplitsing maakte naar deze twee doelen, worden de resultaten hier nogmaals vermeld. In bijna 70% van de gevallen werden er dreigementen geuit. Gemiddeld ontvingen kinderen ruim twee dreigementen. Zoals eerder vermeld bestond 38% van de dreigementen uit een doodsb bedreiging, al dan niet tegen het slachtoffer, een kwart uit anderszins letsel toebrengen, en 15% had te maken met het afschilderen van het kind als zondaar. Het onderzoek onder drieëntwintig plegers van seksueel misbruik van kinderen met wie ze werkten, wijst echter uit dat veel daders geen enkele techniek toepasten om het slachtoffer te laten zwijgen over het misbruik (Leclerc, et al., 2005). Als dit wel gedaan werd, was het vaak het dreigen met wegnemen van aandacht of privileges. Zo gaf bijna 35% aan dat zij de gevangenis in moesten of in de problemen kwamen als het slachtoffer er over sprak. Speciale privileges of beloningen werden door 22% beloofd aan het slachtoffer om ze stil te houden. Geen van de daders heeft de slachtoffers gedreigd te doden of iets aan te doen als ze er over spraken.

Green (2001) rapporteerde in haar onderzoek iets soortgelijks. Een deel van de daders gaf hun slachtoffers meer macht en privileges, om ze zo stil te houden. Bovendien besteedde de auteur aandacht aan het gedrag dat misbruikers vertonen richting collega's om hen te laten zwijgen. Zij gaf aan dat veel medewerkers bang waren voor senior stafleden van wie, toen of later, bekend werd dat zij kinderen misbruikten. Ook probeerden misbruikers er achter te komen met welke medewerker kinderen een goede band hadden. Vervolgens trachtten ze deze band zo veel mogelijk te beschadigen, om zodoende de afhankelijkheid van dit kind te vergroten en mogelijk ook om ervoor te zorgen dat het kind niet meer met deze persoon over het misbruik kon praten.

Wat betreft het misbruik zelf werd eerder al vermeld dat Sullivan en Beech (2004) vonden dat iets meer dan de helft van de professionele daders in het buitenland kinderen misbruikte. Ondanks deze moeite om het misbruik onbekend te houden, was 40% van de onderzoeksgroep zich er van bewust dat ze een reputatie hadden onder de kinderen op het gebied van seksueel ongepast gedrag (Sullivan & Beech, 2004).

De technieken om het misbruik verborgen te houden, vertonen overlap met de technieken om het slachtoffer mee te laten werken. In beide gevallen vinden we bedreigen van het slachtoffer of het geven van privileges. Daders zorgden er voor dat het misbruik buiten medeweten van collega's om plaatsvond of er werd geprobeerd vertrouwen op te bouwen waardoor collega's geruchten van misbruik minder snel zouden geloven.

Uitkomen delict

Cavara en Ogren (1983) onderzochten aan wie pleegkinderen het misbruik hadden gemeld. Van de elf slachtoffers had één het gemeld aan school en één stapte naar zijn sociaal werker. Vier slachtoffers meldde het aan ouders, vriend of buurman. Ten slotte richtten vijf kinderen zich tot een welzijnswerker.

Overigens merkten de auteurs op dat er ogenschijnlijk weinig opviel aan de slachtoffers. Hun gedrag verslechterde niet, in tegenstelling: op school gingen zij beter presteren, ze werden actiever in sport en in naschoolse activiteiten. Mede daarom waren de pleegouders geliefd en gerespecteerd door de sociaal werkers die met hen in contact stonden.

2.3 Conclusie

2.3.1 Typische pleger

Samenvattend komt op basis van de literatuur het volgende beeld over de volwassen pleger in instellingen of pleegzorg naar voren. Het gaat veelal om een man, ruim in de volwassenheid, autochtoon en bovengemiddeld intelligent. Ongeveer de helft van hen is getrouwd of getrouwd geweest. Een kwart heeft een psychiatrische voorgeschiedenis, eerdere veroordelingen (voor seksueel misbruik) zijn zeldzaam. Ongeveer de helft is zelf seksueel misbruikt geweest. In pleeggezinnen blijken vaak andere betrokkenen dan de pleegouders zelf, de dader te zijn. In instellingen komt een minder duidelijke relatie uit de literatuur naar voren.

Voor een deel van de plegers bleek de mogelijkheid tot misbruik een reden te zijn om hun baan te kiezen. Daders richten zich soms op de kwetsbare kinderen. Zowel daders in instellingen als daders in pleeggezin lijken zich vaker te richten op kinderen boven de 12 jaar. Daders richten zich vaker op meisjes. Dit geldt in het bijzonder voor pleeggezinnen.

Fysieke dwang lijkt nauwelijks voor te komen. Grooming bestaat voornamelijk uit het winnen van vertrouwen, het geven van privileges en het opbouwen van de intimiteit van de aanrakingen. Om tijdens het misbruik 'medewerking' van het kind te krijgen werden regelmatig dreigementen geuit of chantage gebruikt. Dit had ook tot doel het slachtoffer te laten zwijgen over het misbruik.

Het misbruik bestond in veel gevallen uit op seksuele wijze strelen. Geslachtsgemeenschap lijkt in pleeggezinnen relatief vaker voor te komen. Het blijkt dat het totaal aantal slachtoffers dat een pleger maakt een flinke onderschatting van het werkelijke misbruik kan zijn. In verreweg de meeste misbruikgevallen is er sprake van één slachtoffer en één dader.

Er zijn verschillende technieken besproken om het misbruik niet uit te laten komen. Om de slachtoffers te laten zwijgen bijvoorbeeld werden dreigementen geuit of hun werd privileges gegeven. Bovendien zorgde een goede reputatie er bij enkele plegers voor dat ze niet verdacht raakten bij collega's. Om buiten beeld te blijven bij collega's lieten ze bovendien ook vaak het misbruik buiten de instelling plaatsvinden.

2.3.2 Vergelijking met andere volwassen daders van kindermisbruik

Het is van belang om vast te stellen of de hierboven beschreven volwassen plegers in instellingen of misbruikende pleegouders afwijken van overige volwassen daders die seksueel misbruik bij kinderen plegen. De literatuur overziend (zie bijvoorbeeld: Elliott, Browne, & Kilcoyne, 1995; Smallbone & Wortley, 2000) blijkt dat er vooral veel overeenkomsten zijn (zie ook: Sullivan & Beech, 2004; Cavara & Ogren, 1983), maar ook dat een aantal verschillen naar voren komt. De gevonden verschillen zullen hier puntsgewijs worden samengevat.

Daders in instellingen en pleegouders blijken:

- gemiddeld een hoger IQ te hebben dan ‘overige’ kindmisbruikers (Smallbone & Wortley, 2000);
- (met name plegers in instellingen) minder vaak tot penetratie over te gaan dan ‘overige’ kindmisbruikers (Elliott, et al., 1995; Finkelhor, Hotaling, Lewis, & Smith, 1990; Smallbone & Wortley, 2000);
- relatief vaker jongens te misbruiken dan ‘overige’ kindmisbruikers (Elliott, et al., 1995; Smallbone & Wortley, 2000);
- minder (additionele) psychische stoornissen te hebben dan pedofiele zedendelinquenten (Raymond, Coleman, Ohlerking, Christenson, & Miner, 1999).

3. Methoden empirisch onderzoek

Steekproef

Dit onderzoek richt zich op plegers die zijn veroordeeld voor een hands-on zedendelict tegen een kind in jeugd- of pleegzorg, of die dit hebben bekend. Hiervoor is gebruik gemaakt van strafdossiers en behandeldossiers. Bij verschillende rechtbanken zijn dossiers opgevraagd over zedenzaken waarbij sprake was van een afhankelijkheidsrelatie. Dit is gedaan aan de hand van een lijst met zaken die eerder is samengesteld voor het onderzoek door de commissie-Samson naar de afdoeningen door het Openbaar Ministerie. Er is bij de benadering van rechtbanken gestreefd naar een goede spreiding in tijd en regio, dit alles afhankelijk van het nog beschikbaar zijn van ongeschoonde dossiers. Om die reden zijn de parketten benaderd in de volgende arrondissementen: Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Groningen, Maastricht, Roermond en Zutphen. De dossiers hadden betrekking op de jaren 1992, 1997, 2002 en 2007. Strafzaken die uiteindelijk uitmondten in een vrijspraak of technisch sepot werden niet meegenomen, omdat hierbij niet kan worden aangenomen dat de verdachte ook daadwerkelijk dader is van seksueel misbruik. Bij ontbreken van een steekproefkader, de totale groep plegers is immers onbekend, lijkt dit een werkbare methode. Bovendien maakt het vergelijking met andere onderzoeken mogelijk. Door de gekozen methode is de steekproef van strafzaken een gestratificeerde steekproef. Dat wil zeggen dat we van alle veroordelingen, de zaken hebben geselecteerd uit de genoemde jaren en uit de genoemde arrondissementen. Naar verwachting levert dit een redelijk beeld op van door justitie vervolgdaders van het soort misbruik waar de commissie zich op richt.

De commissie heeft 3880 strafdossiers van seksueel misbruik doorgenomen, te weten alle strafzaken voor de genoemde arrondissementen in de genoemde jaren waarin minimaal een hands-on zedendelict ten laste was gelegd. Hiervan vielen uiteindelijk honderdzeven zaken, oftewel 2,8%, onder het bereik van de commissie. Bij sommige arrondissementen was het mogelijk bepaalde sepoten er uit te filteren. Van andere zaken was, vanwege bestudering in het kader van ander onderzoek, al bekend dat ze toch niet onder de strikte definitie van de commissie vielen. Zodoende zijn er uiteindelijk zesenzeventig opgevraagd die onder het huidige onderzoek konden vallen. Hier vielen er nog enkele af, opnieuw omdat ze bijvoorbeeld geëindigd bleken te zijn in een technisch sepot of vrijspraak. Andere vielen af omdat het misbruik toch niet binnen het bereik van de commissie bleek te vallen, bijvoorbeeld omdat het om incest bleek te gaan. Uiteindelijk viel hierdoor nog eens ongeveer een derde af. Ten slotte viel één dossier af toen bleek, na analyse van zijn strafblad, dat de betrokkene uiteindelijk was vrijgesproken van het delict. In totaal resteerden vijfenveertig zaken, zijnde 1,2% van alle zedenzaken voor de betreffende arrondissementen en jaren.

Daarnaast zijn alle relevante forensische instellingen verspreid over het land benaderd.³ Dossiers zijn alleen gevonden bij het Pieter Baan Centrum in Utrecht, De Waag (diverse vestigingen) en De Tender in Deventer. Een moeilijkheid hierbij was dat het, door het specifieke onderzoeksgebied van de commissie, nauwelijks mogelijk is geweest digitale systemen te doorzoeken. Het Pieter Baan Centrum bijvoorbeeld, kon een lijst uitdraaien van vijfenzeventig dossiernummers waarbij de patiënt een zedendelict had gepleegd tegen een minderjarig kind. Of het kind verbleef in een instelling voor jeugdzorg kon alleen vastgesteld worden door het dossier door te nemen. Bij de overige instellingen was ook dit niet mogelijk. Daar moest geput worden uit het geheugen van behandelaren om te achterhalen of zij zich een dergelijke zaak konden herinneren. Dat betekent dat de steekproef van

³ Dit waren: Het Dok (Rotterdam), Kairos (Nijmegen), AFPN (Groningen), FPA (Vught), Pieter Baan Centrum (Utrecht), De Waag (diverse vestigingen) en de Tender (Deventer).

behandeldossiers een gelegenheidssteekproef is. Dit houdt in dat de dossiers zijn onderzocht die beschikbaar waren, zonder dat deze zodanig geselecteerd zijn dat ze een representatieve groep vormen. Conclusies moeten daarom als voorlopig worden gezien en met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd.

De inhoud van de straf- en behandeldossiers was wisselend. In de strafdossiers zaten processen-verbaal van verklaringen van het slachtoffer, getuigen en de verdachte. In de strafdossiers was vaak, maar niet altijd, een Pro Justitia-rapportage aanwezig. Hierin staat veel informatie over de persoonlijkheid en levensgeschiedenis van de dader. Verder was ook regelmatig een rapport van de reclassering aanwezig. De inhoud van dossiers bij de forensische instellingen was eveneens wisselend. Soms bleef het bij een intakegesprek. In andere gevallen waren er verslagen van verschillende gesprekken, Pro Justitia-rapportage en reclasseringsrapportages aanwezig. Voor al deze rapportages geldt dat de inhoud erg afhankelijk was van de medewerking van de pleger. In sommige gevallen is daarom nauwelijks informatie beschikbaar over de achtergrond van de pleger, of konden er geen tests worden afgenomen.

Om meer inzicht te krijgen in eerdere en latere strafbare gedragingen zijn de justitiële uittreksels van de onderzoeksgroep opgevraagd. We hebben daarbij te maken met het *dark number*. Het gaat immers om vervolgingen, waardoor veel zaken die niet bij justitie bekend zijn geworden onderbelicht blijven. Deze bron is echter van groot belang omdat dit ook de bron is waarop een verklaring van geen bezwaar wordt afgegeven, waarbij wordt ingeschat of een persoon geschikt is om met kinderen te werken. Het opvragen van strafbladen biedt ook informatie die onafhankelijk is van de vragen van de rapporteur/behandelaar of de bereidheid van de cliënt om hierop te antwoorden.

Verwerking

De dossiers zijn doorgenomen op de locaties waar ze lagen opgeslagen. Uitzondering hierop vormden de rechtbanken in Zutphen en Maastricht. Deze dossiers van Zutphen zijn gestuurd naar de Arnhemse rechtbank en de dossiers van Maastricht naar de Roermondse rechtbank. Zodoende konden deze worden doorgenomen samen met de daar aanwezige dossiers. Uit alle dossiers werd relevante informatie genoteerd aan de hand van een scoringslijst (zie bijlage 1). Deze lijst is gebaseerd op het scoringsinstrument jeugdige zedendelinquenten (Hendriks & Bijleveld, 2004) en uitgebreid met een aantal vragen die speciaal voor dit onderzoek van belang zijn, zoals die bijvoorbeeld uit het literatuuronderzoek naar voren waren gekomen. Op deze lijst staan variabelen over onder andere persoonskenmerken, eerdere delicten, het gezin, relaties, werk, verslavingsproblematiek en het delict zelf.

Om ook kwantitatief iets over de daders te kunnen zeggen, zijn deze beschrijvende variabelen gecodeerd naar een beperkt aantal antwoordmogelijkheden. Uitgebreidere beschrijvingen zijn gebruikt voor kwalitatieve analyse. Voor dit alles is gebruik gemaakt van het statistische softwarepakket SPSS.

De strafbladen zijn eveneens verwerkt in SPSS. Van de personen in de steekproef is opgezocht welke registraties zij hebben in de justitiële documentatie. Hierin staan de gegevens van personen die ter vervolging zijn ingeschreven bij het parket. Van alle aangetroffen zaken zijn de feiten waarop een vrijspraak of technisch sepot volgde niet meegenomen. In dat geval konden we er immers niet van uit gaan dat de verdachte het delict had gepleegd.

De delicten zijn vervolgens geclassificeerd naar de categorieën, geweld, vermogen, en overige, conform de CBS-standaardclassificatie, met een extra uitsplitsing naar zeden. Zie bijlage 2 voor de indeling van de delicten. Van iedere zaak is in de justitiële documentatie geregistreerd welke uitspraak volgde en welke sanctie is opgelegd.

Variabelen

Geprobeerd is de leeftijd van het slachtoffer tijdens het misbruik zo nauwkeurig mogelijk te bepalen. Wanneer een exacte leeftijd van het slachtoffer is vermeld, is deze simpelweg overgenomen. Als alleen een geboortjaar vermeld werd, of leeftijd werd genoteerd als bijvoorbeeld 12/13, dan is het midden gekozen. In dit geval dus 12,5. Als alleen vermeld is 'jonger dan 16 jaar', dan is het eerste jaar daaronder genomen. In dit geval dus 15. Mocht het misbruik meerdere jaren hebben geduurd en er is alleen 'onder de 16 jaar' vermeld, dan is de leeftijd uitgerekend die het slachtoffer bij het begin moet zijn geweest om 15 jaar te zijn bij het einde van het misbruik.

Niet over alle variabelen was in de dossiers iets gerapporteerd. Sommige informatie wordt logischerwijs alleen genoteerd als die afwijkt van het normale. Of er, bijvoorbeeld, geweld heeft plaatsgevonden tussen de ouders van de dader wordt vaak alleen gerapporteerd als dit inderdaad het geval is geweest. Alleen gevallen waarin expliciet werd gemeld dat dergelijke incidenten hadden plaatsgevonden zijn gescoord als 'melding van...', de overige situaties zijn gecodeerd als 'geen melding van...'

Een ander punt van aandacht is het feit dat niet alle variabelen voor alle plegers zijn gemeten met een gevalideerd meetinstrument. In sommige dossiers stonden zulke instrumenten wel vermeld, in andere gevallen werd volstaan met een inschatting van de behandelaar of rapporteur. Zo konden rapporteurs melden dat iemand 'begaafd' was, terwijl andere rapporteurs de exacte score (bijvoorbeeld 122) uit instrumenten zoals de WISC geven. In het resultatenhoofdstuk wordt er bijvoorbeeld ook eenmaal gesproken over 'overmatig masturberen'. Hier heeft de rapporteur geen aantal genoemd, laat staan een score op een meetinstrument voor masturberen. Mede daarom is er bij het hercoderen voor gekozen om te volstaan met vrij grove indelingen van de scores.

Verantwoording

Onderzoekers betrokken bij dit onderzoek hebben een Verklaring Omtrent Gedrag afgegeven en een geheimhoudingsverklaring getekend. Voor de inzage in de strafdossiers is toestemming verkregen van de Minister van Veiligheid en Justitie en van het College van Procureurs-generaal. Ook hiervoor hebben de betrokken onderzoekers een verklaring getekend. Voor inzage in de archieven van het Pieter Baan Centrum is een aparte geheimhoudingsverklaring getekend door de onderzoeker die daar actief was. Voor de opvraging en verwerking van de justitiële uittreksels is toestemming verkregen via het hoofd van het Justitiële Documentatie & Informatiebeheer van de Justitiële Informatiedienst. Hiervoor is een aparte verklaring 'wetenschappelijk onderzoek' getekend door de onderzoeker die deze informatie verwerkte.

De namen in de casusvoorbeelden zijn gefingeerd.

4. Resultaten

Steekproef

Bij de behandelinstellingen zijn slechts acht dossiers gevonden, verdeeld over drie verschillende instellingen. De overige vijftien dossiers zijn afkomstig van rechtbanken op zes verschillende locaties. Zie tabel 1 voor een overzicht van deze locaties

Tabel 1 - Vindplaatsen dossiers

De Waag	5
Pieter Baan Centrum	2
Tender	1
<i>subtotaal</i>	8
Rechtbank Amsterdam	2
Rechtbank Arnhem	9
Rechtbank Zutphen	18
Rechtbank Den Haag	10
Rechtbank Groningen	2
Rechtbank Roermond	3
Rechtbank Maastricht	1
<i>subtotaal</i>	45
<i>Totaal</i>	53

Zoals in de tabel af te lezen is, zijn er drieënvijftig dossiers gevonden. Eén persoon had echter op twee verschillende plaatsen een dossier. Deze zijn samengevoegd. De overgebleven tweeënvijftig unieke personen kunnen worden onderverdeeld in vier groepen, namelijk zowel naar setting (pleeggezin of instelling) als naar leeftijd dader (volwassen of jongere). Dit levert de volgende onderverdeling op:

Tabel 2 - Kruistabel type dader en setting

	Meerderjarige dader	Minderjarige dader	<i>Totaal</i>
Pleeggezin	17	5	22
Instelling	9	21	30
<i>Totaal</i>	26	26	52

In sommige gevallen is er ook misbruik ten laste gelegd waarbij de relatie met het slachtoffer niet relevant is voor de commissie. Dit betreft ongeveer tien slachtoffers. Hier gaat het bijvoorbeeld om een dader die naast zijn pleegkind ook een buurtgenoot heeft misbruikt. Dit laatste slachtoffer is dan buiten beschouwing gelaten. Zodoende komen in dit bestand achtenzeventig gevallen van misbruik voor. Sommige slachtoffers zijn door meerdere daders misbruikt. Het totale aantal unieke slachtoffers komt daarom lager uit, namelijk op vierenzeventig. Aangezien één persoon is overleden in de 'oude' schoningstermijn voor zedenzaken, zijn de strafbladen beschikbaar van eenenvijftig plegers.

4.1 Daderkenmerken

4.1.1 Demografische kenmerken

Geslacht

Alle plegers zijn man.

Leeftijd

De volwassen plegers zijn gemiddeld 37 jaar oud. De daders in een instelling zijn jonger dan die in een pleeggezin. Dit verschil is 29 jaar versus 44 jaar. Waarschijnlijk hangt dit samen met de gemiddelde leeftijd van pleegvaders en van werknemers in een instelling. Van pleegouders wordt verwacht dat ze een stabiele omgeving kunnen bieden aan een kind, iets wat vaak samenhangt met het ouder worden. Groepsleider worden staat hier los van en zal daarom in de praktijk vaker bekleed worden vanaf begin twintig.

De minderjarige daders zijn gemiddeld 15 jaar. Er is geen significant verschil tussen de leeftijd van de jongeren in een instelling en die in een pleeggezin.

Etniciteit

Bijna 85% van de plegers is geboren in Nederland. Drie zijn er geboren in Curaçao, drie in Suriname, één in Indonesië en één in Zuid-Korea. Als er ook gekeken wordt naar het geboorteland van de ouders, voor zo ver dit bekend is, zijn er dertien plegers (25%) met een niet volledig Nederlandse achtergrond. Hierin zit geen opvallende spreiding per type misbruiker of setting.

Stefan is 20. Hiermee is hij een van de oudste op de afdeling voor verstandelijk gehandicapten. Tegen middernacht zit hij in de woonkamer televisie te kijken.

Els is 16 en heeft een IQ van zestig. Ze ligt al in bed, maar wil een glas water. In haar nachtjapon loopt ze door de woonkamer naar de keuken. Dit mag niet, maar het is laat en Els verwacht niemand meer tegen te komen.

Als Els terug loopt uit de keuken, heeft Stefan het licht uitgedaan. Hij zoent haar in de nek, betast haar borsten en gaat met zijn vinger in haar vagina.

Stefan krijgt een voorwaardelijke gevangenisstraf. Onterecht, vindt hij. Het was haar eigen schuld. Ze liep immers tegen de regels in haar nachtjapon de woonkamer in.

Intelligentie

Informatie over intelligentie is bekend van eenenveertig daders. Hieruit blijkt dat vijftien van de zeventien volwassen daders een gemiddelde tot bovengemiddelde intelligentie hebben. Opvallend is dat twee pleegouders zwakbegaafd zijn. Eén verzorger in een instelling blijkt hoogbegaafd te zijn.

Een gemiddelde tot bovengemiddelde intelligentie vinden we bij slechts zeven van de vierentwintig jongeren. Van deze groep zijn er vijf die licht verstandelijk gehandicapt zijn (IQ tussen 55 en 70) en twaalf zwakbegaafd (IQ tussen 70 en 85).

Over het algemeen blijken de volwassen daders dus (boven)gemiddeld, en de minderjarige daders benedengemiddeld begaafd.

Persoon(lijkheid)skenmerken

Tabel 3 - Persoonlijkhedsskenmerken van de plegers (niet voor iedereen bekend)

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Hoge impulsiviteit	3 50 %	17 94,4 %	20 83,3 %
Hoge extraversie	2 28,6 %	2 50 %	4 36,4 %
Hoge spanningsbehoefte	0 0,0 %	7 87,5 %	7 63,6 %
Lage gewetensontwikkeling	2 28,6 %	20 95,2 %	22 78,6 %
Negatief zelfbeeld	6 85,7 %	5 50,0 %	11 64,7 %

Zoals eerder vermeld, zijn de variabelen afgeleid van het scoringsinstrument jeugdige zedendelinquenten (Hendriks & Bijleveld, 2004). Voor enkele persoonlijkheidskenmerken geldt dat er niet genoeg informatie is gevonden om ze te vermelden. De overige staan samengevat in tabel 3.

Persoonlijkhedsskenmerken zijn relatief weinig bij volwassen daders vastgesteld. Impulsiviteit is voor zes volwassen daders bepaald. Hiervan scoren drie plegers hoog op deze variabele. Vijf van de zeven volwassen daders scoren laag op extraversie, de andere twee juist hoog. Alle drie de volwassenen van wie een score bepaald was voor spanningsbehoefte, scoren laag. Voor gewetensontwikkeling scoren vijf van de zeven volwassenen normaal of hoog. Het zelfbeeld van zes van de zeven volwassenen wordt als negatief beoordeeld en bij slechts één positief.

Impulsiviteit wordt bij minderjarige daders vaak vastgesteld, in zeventien van de achttien gevallen. Wat betreft extraversie scoort één minderjarige laag, één normaal en twee scoren hoog. Een hoge spanningsbehoefte blijkt bij zeven van de acht jonge plegers aanwezig. De gewetensontwikkeling wordt slechts bij één jeugdige als voldoende beoordeeld. Zelfbeeld wordt bij vijf jongeren als negatief beoordeeld, bij één gemiddeld, en bij vier als positief.

Over het algemeen kan daarmee gesteld worden dat minderjarige plegers hoog scoren op deze risicofactoren, uitgezonderd zelfbeeld. Bij meerderjarige plegers valt alleen het lage zelfbeeld op.

Relaties en familie

Tabel 4 - Relaties, familie en pestgedrag (niet allemaal voor iedereen bekend)

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Vaste relatie ten tijde van delict	17 73,9 %	3 30,0 %	20 60,6 %
Eerdere relaties	12 70,6 %	2 40,0 %	15 63,6 %
Niet of incidenteel contact met familie	8 72,7 %	9 64,2 %	17 68,0 %
Is gepest op school	5 19,2 %	5 19,2 %	10 19,2 %
Heeft gepest op school	2 7,7 %	8 30,8 %	10 19,2 %

In tabel 4 zijn de resultaten samengevat voor relaties, inclusief huwelijk en contact met familie. Opvallend is dat vier van de vijftien meerderjarige daders uit een pleeggezin ten tijde van het delict geen relatie hadden. Nadere analyse wijst uit dat al deze alleenstaande daders, evenals de andere meerderjarige daders overigens, wel eerder een relatie hebben gehad. Of dit ten tijde van de komst van het pleegkind het geval was, bleek echter niet te achterhalen. Slechts ongeveer een kwart van de

meerderjarige daders heeft regelmatig contact met hun familie. Ongeveer een vijfde is vroeger gepest op school. Een klein deel pestte zelf.

Zoals te verwachten valt gezien hun leeftijd, hebben minderjarige daders minder vaak een relatie, of een relatie gehad, dan de volwassen daders. Evenals bij de meerderjarigen, hebben jongeren in bijna twee derde van de gevallen geen regelmatig contact met familie, hetgeen niet verwonderlijk is gezien hun uit huis plaatsing. Ook voor deze groep geldt dat ongeveer een vijfde is gepest op school. Zelf pesten deden ze wel vaker (30%).

4.1.2 Persoonlijke geschiedenis

Gezin van herkomst

Tabel 5 - Kenmerken gezin van herkomst (N=52)

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Alcoholmisbruik in gezin	4 15,4 %	3 11,5 %	7 13,5 %
Drugsgebruik in gezin	1 3,8 %	2 7,7 %	3 5,8 %
Psychopathologie ouders	0 0,0 %	8 30,8 %	8 15,4 %
Geweld tussen ouders	3 11,5 %	6 23,1 %	9 17,3 %
Werkloosheid ouders	0 0,0 %	2 7,7 %	2 3,8 %
Overlijden een ouder voor 18 ^e jaar dader	2 7,4 %	3 11,5 %	5 9,5 %

In tabel 5 staan de bevindingen over het herkomstgezin van de daders samengevat. Als de variabelen uit bovenstaande tabel samen worden genomen, blijkt 73% van de volwassen plegers geen enkele variabele problemen te hebben ervaren. Deze daders lijken dus niet uit zeer problematische gezinnen te komen.

Minderjarige daders lijken, niet onverwacht, uit beduidend problematischer gezinnen te komen. Hierbij was er in ongeveer een kwart van de gevallen sprake van psychopathologie bij, en geweld tussen, de ouders. Waar het grootste deel van de volwassen daders geen problemen had ondervonden op één van de bovenstaande variabelen, geldt dit slechts voor 42% van de jongeren. Daarnaast blijken drie jongeren geadopteerd.

Psychische stoornissen

Mede aan de hand van DSM-classificaties valt iets te zeggen over aanwezige stoornissen. Van ongeveer 75% van de plegers is hier iets over bekend. Hierin zit geen verschil tussen de jonge en volwassen plegers. Dit beeld is echter niet altijd compleet, soms wordt volstaan met een vermoeden van een stoornis of een opsomming van kenmerken. Desondanks zijn er wel enkele opvallende feiten te melden. Zo is er slechts bij vijf volwassen plegers de diagnose pedofilie gesteld, waarvan één keer exclusief op jongens gericht, één keer exclusief (niet nader gespecificeerd), één keer beperkt tot incest en de overige 'niet exclusief' (deze daders hebben dus ook andere seksuele voorkeuren).

De diagnose depressie, of aanwijzingen daarvoor, is bij zes volwassen daders gesteld. Hierbij is het onduidelijk of dit ook voorafgaand aan het delict zo was, of dat dit een gevolg is van het uitkomen daarvan. Een volledige persoonlijkheidsstoornis is slechts bij één persoon vastgesteld. Wel 'trekken van' of 'NAO' (niet anders omschreven) in ongeveer een derde van de gevallen.

Al met al blijkt dus bij een derde van de volwassen daders persoonlijkheidsproblematiek vastgesteld en pedofilie wordt slechts incidenteel als diagnose gesteld. Dit laatste kan te maken hebben

met de leeftijd van veel slachtoffers (boven de 12 jaar) waardoor de diagnose pedofilie niet gesteld mag worden.

Bij de jongeren valt op dat bij een derde van de jongeren ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) is vastgesteld. PDD-NOS, een aan autisme verwante stoornis, werd bij een kwart van de jeugdige plegers vastgesteld. De combinatie PDD/ADHD en de combinatie laag IQ/PDD-NOS werd ook in een kwart van de gevallen gerapporteerd. Zowel het percentage jongeren met ADHD of PDD-NOS en combinaties van stoornissen is beduidend verhoogd ten opzichte van de algemene populatie.

Ernstige gedragsproblemen wordt verder bij ongeveer 30% van de jeugdigen vermeld, waaruit valt af te leiden dat het seksueel grensoverschrijdend gedrag een facet van een scala aan gedragsproblemen is.

Kortom, de jeugdige plegers vormen een groep met relatief veel ernstige ontwikkelingsstoornissen en comorbiditeit (het voorkomen van meerdere stoornissen tegelijkertijd). Jongeren met ADHD, PDD-NOS en een laag IQ hebben echter waarschijnlijk ook een grotere pakkans dan jongeren zonder deze stoornissen. Mogelijk hanteren zij bijvoorbeeld een minder geraffineerde modus operandi, waardoor het misbruik minder lang verborgen blijft. Hierdoor is het aannemelijk dat deze problematische groep relatief oververtegenwoordigd is binnen deze steekproef.

In één geval gebruikt de pleegvader alcohol als 'excuus' voor het misdrijf. Hij geeft aan op een avond dronken te zijn geweest, waarna het slachtoffer daar 'misbruik van maakte' door spiernaakt op hem te komen zitten.

Alcohol en drugs

Tabel 6 - Alcohol- en drugsgebruik, N=52

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Excessief alcoholgebruik	3 11,5 %	2 7,7 %	5 9,6 %
Drugsgebruik	2 7,7 %	8 30,7 %	10 19,2 %

De resultaten voor alcohol- en drugsgebruik staan vermeld in tabel 6. Opvallend is dat de drie volwassen plegers die problematisch alcoholgebruik vertonen, allen te vinden zijn in pleeggezinnen. In sommige gevallen was de dader dronken of werd het slachtoffer dronken gevoerd. Problematisch drugsgebruik bij de volwassen plegers wordt verder nauwelijks vermeld.

Onder jongeren in pleeggezinnen is geen problematisch drankgebruik waargenomen. In instellingen is dit wel voor twee plegers het geval. Van de acht drugsgebruikende jongeren zitten er zeven in een instelling. Hiervan gebruikt er één harddrugs.

Wanneer zijn zus overlijdt, besluiten Wiebe en zijn vrouw om haar dochter te adopteren. Hier wordt ze liefdevol ontvangen.

Als enige tijd later zijn eigen vrouw overlijdt, raakt Wiebe echter aan de alcohol. In dronken toestand betast hij meerdere keren deze pleegdochter.

Eigen slachtofferschap pleger

Tabel 7 - Ervaringen (N=52)

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Verwaarloosd	7 26,9 %	12 46,2 %	19 36,5 %
Mishandeld	6 23,1 %	8 30,8 %	14 26,9 %
Seksueel misbruikt	7 26,9 %	9 34,6 %	16 30,8%

Resultaten over verwaarlozing, mishandeling en misbruik staan vermeld in tabel 7. Hieruit blijkt dat van de volwassen plegers een aanzienlijk deel zelf seksueel misbruikt is. Dit geldt ook voor verwaarlozing en mishandeling. Voor al deze soorten ervaringen ligt het percentage rond de 25. Daarbij is er geen significant verschil tussen plegers in pleeggezinnen of instelling. Voor 8% geldt dat zij alle drie de soorten ervaringen hebben meegemaakt.

Een relatief groter deel van de minderjarige plegers blijkt ook zelf te zijn misbruikt, mishandeld of verwaarloosd. Gezien hun achtergrond is dit niet verwonderlijk. Hier is eveneens geen verschil tussen daders in pleeggezinnen of instelling. Voor deze groep ligt het percentage dat alle drie soorten van ervaringen heeft meegemaakt op negentien.

Obsessief omgaan met seks

Een klein aantal plegers blijkt op een obsessieve of afwijkende manier om te gaan met seksualiteit. Bij de meerderjarige daders betrof dit twee personen (8%). Het betrof hier iemand die een collectie 'penissen' op de schouw verzamelde en iemand die zich op jonge leeftijd prostitueerde. Parafilie, een seksuele stoornis volgens DSM-IV⁴, blijkt bovendien bij één andere volwassene aanwezig. Bij deze dader is echter ook pedofilie vastgesteld, dat ook een parafilie is, zonder dat deze verder gespecificeerd is. Het is bij deze dader dus onduidelijk of de rapporteur doelde op nog een andere parafilie dan de pedofilie.

Bij de jongere daders ligt het aandeel dat seksueel obsessief gedrag vertoont op 31%. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om overmatig masturberen. Verder bleken twee jongeren een parafilie te hebben. Hiervan ging het één keer om voyeurisme en eenmaal om parafilie NAO (niet anderszins omschreven). Bij deze laatste gaat het om een restcategorie.

Samenvattend wordt obsessief seksueel gedrag dus vooral bij jeugdige plegers waargenomen.

Veroordelingen

Vóór het indexdelict hebben de volwassen plegers gemiddeld 0.6 delicten gepleegd. Twee volwassenen hebben een eerdere veroordeling voor een zedendelict. In beide gevallen gaat het om een pleegvader. De volwassen plegers zijn gevolgd tot gemiddeld ruim negen jaar na hun veroordeling voor het indexdelict (het delict waarmee plegers in de steekproef terecht zijn gekomen). Eén volwassene heeft na zijn veroordeling voor het indexdelict opnieuw een zedendelict gepleegd. Nog één andere volwassene is later opnieuw veroordeeld voor misbruik dat al aan de gang was tijdens de eerste veroordeling. Of het om het zelfde slachtoffer gaat is onduidelijk. Beide daders waren pleegvaders. De volwassen daders recidiveerden over het algemeen sporadisch. Slechts twee daders pleegden meer dan twee delicten na hun veroordeling. De zwaarste recidivist pleegde negen nieuwe

⁴ De volgende stoornissen zijn parafiliën volgens de DSM-IV: exhibitionisme, fetisjisme, frotteurisme, pedofilie, seksueel masochisme, seksueel sadisme, fetisjistisch transvestitisme, voyeurisme en de restcategorie parafilie NAO, waar bijvoorbeeld necrofilie onder valt (American Psychiatric Association, 1995).

delicten. Bijna de helft hiervan betrof geweldsdelicten. Exclusief het uitgangsdelict, hebben ze gemiddeld 1,3 delicten op hun strafblad, waarvan 0,3 zedendelicten.

Vóór het indexdelict pleegden de jongeren uit onze steekproef gemiddeld 1,7 delicten. Hierbij zaten geen zedendelicten. Dit gemiddelde is, wanneer het indexdelict erbij op wordt geteld, vergelijkbaar met andere in Harreveld behandelde jongeren (Van der Geest, Bijleveld, & Wijkman, 2005). De jongeren zijn gemiddeld tot tien jaar na hun veroordeling voor het indexdelict gevolgd. In deze tijd heeft ongeveer de helft van deze jongeren opnieuw een delict gepleegd. Hiervan hebben drie jongeren, allen misbruikers van een medepupil in een instelling, opnieuw een zedendelict gepleegd. Onder de jongeren vinden we regelmatige recidivisten. Vijf van hen hebben meer dan twintig delicten gepleegd ná hun veroordeling voor het indexdelict. Acht jongeren pleegden meer dan tien delicten. Verder valt op dat zeker twee minderjarige plegers inmiddels zijn veroordeeld of aangeklaagd voor mensenhandel. Exclusief het indexdelict, hebben de jongeren gemiddeld dertien delicten op hun strafblad staan, waarvan 0,3 zedendelicten.

Overigens is de recidive vergelijkbaar met andere jongeren in instellingen. Zo is bekend dat van jongeren die civiel- of strafrechtelijk in een justitiële jeugdinstelling verbleven, vier op de vijf binnen zeven jaar recidiveerde (Wartna, El Harbachi, & Van der Laan, 2005). Onder jongeren met een plaatsing in Jongerenhuis Harreveld was dit 85% na 12,5 jaar (Van der Geest, et al., 2005).

Uit deze analyses blijkt dat we alleen de minderjarigen zouden kunnen kwalificeren als een hoog delinquente groep. Bij geen van de twee groepen vinden we echter persistentie of specialisatie op zedendelicten.

4.2 Modus operandi

Motivatie werk

Voor weinig daders is de motivatie bekend om met kinderen te werken. In één geval heeft de dader aangegeven bewust de zorg voor een pleegdochter op zich te hebben genomen, om haar later te misbruiken. Verder was er één pleeggezin, bestaande uit twee mannen, die vooraf al aan pleegzorg te kennen hadden gegeven een voorkeur te hebben voor jongens rond de 13 jaar. Uiteindelijk werden er bij deze pleger minstens elf jongens ondergebracht. Later is hij veroordeeld voor het misbruik van twee jongetjes van 13 en 14 jaar oud.

X is geadopteerd. Hij krijgt een zes jaar jonger weekendpleegzusje. Jarenlang misbruikt hij haar.

Als het misbruik uitkomt, verklaart hij een hekel aan haar te hebben gehad. Het was zijn wraak geweest, omdat hij tegen de pleegzorgregeling was.

Motivatie misbruik

Verder blijft het in de meeste gevallen onduidelijk wat het motief is geweest voor het misbruik. Als een motivatie in de dossiers genoemd is, blijft het toch onduidelijk in hoeverre dat daadwerkelijk het motief is geweest. Zo gaf één pleegvader aan dat het de laatste tijd 'raar' voelde om zijn vrouw aan te raken. Hij vroeg zich af wat hij verkeerd deed en wilde het op een andere vrouw 'uitproberen'. Kort daarna kwam zijn pleegdochter, die hij vervolgens misbruikte. In een ander geval wilde de slechtzinnige pleegvader voelen of ze al borstgroei had en 'controleerde' haar vagina met zijn vinger toen ze menstruatieklasten had. Een andere 'route' naar het misbruik is het voorgenoemde voorbeeld van een man die na het overlijden van zijn vrouw aan de alcohol raakte en in dronken buien zijn pleegdochter misbruikte.

Bij de jongeren gaf één pleger aan uit 'wraak' gehandeld te hebben. Een andere werd 'uitgedaagd', al blijft onduidelijk waar dit uit bestond. Twee jongeren die beiden regelmatig betrokken zijn geweest bij seksuele incidenten geven aan dat ze stemmen horen. Zo hoort een van hen, als er vrouwen in de buurt zijn, 'stemmen die zeggen dat ik met zo'n vrouw naar bed moet'. Andere gevallen lijken meer impulsief en zonder duidelijk motief. Zo kwam een pleger zijn ex-vriendin tegen in de stad. Beiden zaten ze in een instelling en daarom fietsten ze samen terug. Ze knuffelden ter afscheid en toen betastte hij haar ongewenst. Er zijn ook verschillende voorbeelden van jongeren die een medepupil 's avonds op de gang tegen kwamen of die anderen 's avonds op de kamer opzochten en vervolgens zonder duidelijk motief misbruikten.

4.2.1 Slachtoffer

Selecteren slachtoffer

In de meeste gevallen lijkt het er niet op dat de dader van te voren een slachtoffer heeft uitgezocht en zich hier langdurig op heeft gericht voorafgaand aan het misbruik. Zoals eerder vermeld, is er één pleegvader die aangaf de zorg voor zijn pleegdochter op zich te hebben genomen met als specifiek doel haar te misbruiken. In een ander geval blijkt dat de pleger 'via verschillende wegen aan contact met jonge kinderen is gekomen, met wie hij een band probeerde op te bouwen'. Ook was er het bovengenoemde voorbeeld van het stel dat aangaf kinderen te willen opvangen van rond de 13 jaar. Verder blijkt één pleger een evenementenbureau te hebben gehad dat feesten organiseerde voor

kinderen. Na het uitzitten van zijn straf is hij een modellenbureau gestart waarvoor hij een aparte jongensgroep wilde oprichten. Tevens had hij gokkasten in huis staan waar hij jongens op liet spelen. Uiteindelijk is hij tweemaal veroordeeld voor seksueel misbruik van pleegkinderen.

Andere voorbeelden bleken niet te vinden in de dossiers. Er komt dus geen eenduidig beeld naar voren over hoe plegers hun slachtoffers selecteren. Evenmin is iets bekend over welke eigenschappen of kenmerken daders zochten in hun slachtoffers.

Relatie tot slachtoffer

De relatie die de pleger heeft ten opzichte van het slachtoffer kon in alle gevallen worden vastgesteld. De dader van misbruik in pleeggezinnen is in 74% van de gevallen de pleegvader, en in 19% een pleegbroertje. De overige twee gevallen zijn gepleegd door een volwassene buiten het gezin. Hier gaat het om één slachtoffer dat misbruikt is door zijn pleegvader en twee van diens kennissen.

Van het misbruik in instellingen is 35% gepleegd door een medewerker die direct met het kind werkte. Medepupillen zijn echter de grootste groep plegers (59%). Tweemaal is er sprake van een andere volwassene, en eenmaal is een andere minderjarige de dader. In het eerste geval, misbruik door een andere volwassene, gaat het om een kok van een instelling, die verantwoordelijk is voor beide gevallen van misbruik. In het geval van misbruik door een andere minderjarige gaat het om een slachtoffer dat in een instelling verbleef en daar school volgde. De pleger zat daar ook op school, maar niet in de instelling.

Geslacht slachtoffer

Van de slachtoffers van een volwassen pleger is 53% jongen. Dit aandeel is even groot onder de slachtoffers van een minderjarige dader.

Leeftijd slachtoffer

Tabel 8 - Aantal slachtoffers per leeftijdscategorie (N=73)

	Meerderjarige dader	Minderjarige dader	Totaal
0 t/m 4 jaar	1 2,5 %	2 6 %	3 4,2 %
5 t/m 12 jaar	20 50 %	7 21,2 %	27 37,0 %
> 12 jaar	19 47,5 %	24 72,7 %	43 58,8 %

Van één slachtoffer is de exacte leeftijd onbekend. De gemiddelde leeftijd van de overige slachtoffers over alle gevallen van misbruik is 12 jaar. De uitsplitsing naar leeftijdscategorie is te vinden in tabel 8. De slachtoffers van de meerderjarige daders zijn gemiddeld 12 jaar oud, die van de minderjarige plegers zijn een jaar ouder.

Slachtoffers in pleeggezinnen zijn gemiddeld 11 jaar oud, in instellingen is dit 13 jaar. Dit lijkt echter gedeeltelijk verklaarbaar uit het feit dat kinderen pas op latere leeftijd in een instelling terecht komen.

4.2.2 Pre misbruik

David heeft de zorg voor zijn minderjarige neefje Alex. Hiermee heeft hij seksueel contact. Wanneer hij in de trein een man tegenkomt nodigt hij hem uit voor een kop koffie. De man komt op bezoek en David zet hem aan tot het plegen van seksuele handelingen met Alex. Hij verzekert de man dat het mag omdat ze beiden instemmen.

Later nodigt de man David en Alex bij hem thuis uit. Opnieuw is er sprake van een trio waarbij het pleegkind wordt betrokken.

De zaak komt uiteindelijk uit wanneer de partner van David, die zelf ook betrokken werd bij het misbruik, aangifte doet bij de politie.

Grooming / Laten meewerken slachtoffer

Uit de dossiers is niet altijd goed op te maken welk gedrag valt onder het grooming-proces en welk gedrag is gericht op het tijdens het misbruik laten meewerken van het slachtoffer. Vanwege de overlap tussen beide zijn ze hier samengenomen.

Om slachtoffers mee te laten werken gebruikten de daders verschillende technieken. Pleegvaders stelden bijvoorbeeld vaak iets tegenover het misbruik. Zo gaf één vader zijn pleegdochter geld om te roken en een ander palmde zijn ‘weekendpleegzoon’ in met dure cadeaus. Een andere pleegvader chanteerde zijn pleegzoon met diens naaktfoto’s. Dezelfde dader gebruikte alcohol om een ander slachtoffer mee te laten werken. Slechts bij één volwassen pleger wordt het opbouwen van een emotionele band genoemd als techniek. Dit begon altijd met knuffelen en spelen. Zelf ontkent hij dat dit misbruik tot doel had. Desondanks meldt het dossier dat deze pleger bij sommige kinderen een kans zag om verder te gaan dan alleen knuffelen. Ook is er een geval bekend waarin de dader probeerde duidelijk te maken dat zulke seksuele handelingen normaal zijn door middel van het uitdelen van seksstrips aan zijn pleegzoon. Vervolgens bouwde hij de seksuele handelingen langzaam op. Strelen en aftrekken begon op 8-jarige leeftijd, rond zijn tiende jaar leert de pleger hem pijpen en een jaar later brengt hij meer ‘variatie’ aan. Wanneer het slachtoffer 15 jaar is, hebben ze anale seks.

Bij de volwassen plegers zijn zeker zes zaken te vinden waarbij verliefdheid, of het idee van een relatie, een rol heeft gespeeld bij het misbruik. In één geval bijvoorbeeld, werd al snel duidelijk dat een meisje verliefd was op een van haar begeleiders. Hier is hij door collega’s op geattendeerd. Desondanks vond er toch herhaaldelijk geslachtsgemeenschap plaats. Ook zijn er voorbeelden te vinden van ‘relaties’. Zo zijn er verschillende voorbeelden van slachtoffers die uit loyaliteit geen aangifte wilden doen tegen hun misbruiker. Het is echter niet altijd duidelijk in hoeverre het idee van een ‘relatie’ wederzijds is. In één geval stuurde de dader nog liefdesbrieven naar zijn pleegdochter terwijl hij gedetineerd was naar aanleiding van het misbruik.

Bedreiging, die tevens kan dienen om het misbruik niet uit te laten komen, wordt ook gebruikt om het slachtoffer het misbruik te laten dulden. In de gevallen waaruit dit uit de dossiergegevens valt te halen, betreft het voornamelijk jeugdige daders in een instelling. Van deze groep bedreigde ongeveer driekwart zijn slachtoffer. Eén pupil formuleerde zijn dreigement positief, en liet het slachtoffer weten dat ze ‘een fijne tijd’ in de instelling zou krijgen, als ze gewoon mee zou werken. Een minderjarige dader die zijn pleegzusje langdurig misbruikte, beloofde haar soms snoep voorafgaand aan het misbruik.

Verder blijkt bij jongeren onderling minder sprake te zijn van grooming. In sommige gevallen zorgde ze er alleen voor dat ze alleen waren met het slachtoffer. Eén dader lokte zijn medepupil naar zijn kamer om hem een nieuwe cd te laten horen. Bij een aantal andere gevallen van jongeren onderling lijkt het misbruik meer spontaan. Zo heeft een dader zijn pleegzusje misbruikt ‘omdat ze een

nat broekje had'. Een ander raakte opgewonden nadat een groepsgenote 's avonds in een nachtjapon de woonkamer binnen liep.

4.2.3 Misbruik

Type misbruik

Tabel 9 - Type misbruik (1 per zaak) (N=78)

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Penetreren met penis	16 38,1 %	10 27,8 %	26 33,3 %
Andere vormen van genitale penetratie	2 4,8 %	3 8,3 %	5 6,4 %
Oraal contact	9 21,4 %	13 36,1 %	22 28,2 %
Ander genitaal contact (aftrekken, vingers)	12 28,6 %	4 11,1 %	16 20,5 %
Betasten	3 7,1 %	6 16,7 %	9 11,5%

In tabel 9 is het misbruik voor de achtenzeventig zaken gesorteerd per type. Per zaak is maar één type genoteerd. Datgene wat het eerste in aanmerking kwam, de lijst van boven naar beneden beschouwend, is gescoord voor die desbetreffende zaak. Hiermee wordt per zaak de 'ernstigste' kwalificatie genoteerd. Bij de meerderjarige daders is het meest voorkomende type misbruik 'penetratie met penis'. Dit gebeurde in meer dan een derde van de gevallen. Net iets minder komt 'ander genitaal contact' voor. Het aftrekken van de dader door het slachtoffer valt hier bijvoorbeeld onder.

Bij minderjarigen is het vaakst voorkomend misbruik oraal contact. Dit gebeurde in meer dan een derde van de gevallen. In iets meer dan een kwart is er sprake van 'penetreren met penis'.

Kenmerken misbruik

Tabel 10 - Kenmerken van misbruik (niet voor alle zaken bekend)

	Meerderjarig	Minderjarig	Totaal
Wel handelingen verrichten bij dader	15 42,9 %	15 45,5 %	30 44,1 %
Wel fysiek geweld tijdens misbruik	2 5,1 %	4 11,4 %	6 8,1 %
Wel een ander persoon aanwezig	9 22,5 %	9 26,5 %	18 24,3 %
Wel bedreigingen geuit	4 11,8 %	21 67,7 %	25 38,5 %
Gemiddelde duur	23,4 maanden	7,6 maanden	16,1 maanden

Andere kenmerken van het misbruik, voor zo ver bekend, zijn te vinden in tabel 10. In iets minder dan de helft van de misbruikgevallen door volwassenen, moest het slachtoffer ook handelingen verrichten bij de dader (43%). In de meeste gevallen was er geen sprake van fysiek geweld tijdens het misbruik (95%). Bedreigingen kwamen iets vaker voor, namelijk in 12% van de gevallen. Bij iets meer dan een vijfde van het misbruik was een ander persoon aanwezig. Bij misbruik door volwassen daders was de gemiddelde duur drieëntwintig maanden. Daarmee lijken de misbruikgevallen langdurige situaties.

In iets minder dan de helft van de misbruikgevallen door minderjarigen, moest het slachtoffer handelingen verrichten bij de dader. In meer dan een tiende van de gevallen was er sprake van fysiek geweld. Bedreigingen kwamen veel vaker voor, namelijk in 68% van de gevallen. Dit is aanzienlijk

hoger dan bij volwassen daders. In iets meer dan een kwart van de gevallen was een ander persoon aanwezig. Het gemiddelde misbruik door minderjarige plegers duurde acht maanden. Dit is hiermee korter dan bij volwassenen. Vooral bij pupillen onderling in instellingen was het misbruik slechts van korte duur, gemiddeld namelijk twee maanden.

Er zit een behoorlijk verschil tussen de duur van het misbruik, gepleegd door zowel meer- als minderjarigen, in pleeggezinnen en in instellingen. In pleeggezinnen duurde het misbruik het langst, met zesendertig maanden, terwijl het in instellingen gemiddeld zes maanden duurde.

Aantal slachtoffers

Van de volwassen daders stond 73% terecht voor het misbruik van één kind. Bij 15% ging het om twee kinderen. Twee daders (8%) werden vervolgd voor het misbruik van vier kinderen en één dader voor zeven slachtoffers. In dit laatste geval waren zelfs tien slachtoffers ten laste gelegd. Dit waren echter niet allemaal slachtoffers die onder het bereik van de commissie vallen.

Bij de minderjarige daders is 73% veroordeeld voor misbruik met één slachtoffer. Bij 15% was er sprake van twee slachtoffers. De overige 12% hadden drie slachtoffers gemaakt, voor zover bekend.

Aantal daders

Van verreweg de meeste slachtoffers is slechts één dader bekend in ons onderzoek (96%). Twee slachtoffers zijn door twee daders misbruikt, en nog één slachtoffer door drie daders. De eerste twee gevallen betreft misbruik tussen jongens onderling, het laatste geval gaat om een pleegvader en twee van diens kennissen.

4.2.4 Na misbruik

Een 17-jarige verstandelijk gehandicapte bewoonster is al enige tijd verliefd op haar 27-jarige begeleider.

Tijdens een strandwandeling zoenen ze. Ze spreken af dat de pupil bij terugkomst wegloopt. Ze doet dit. Hij maakt hier een officiële melding van. Vervolgens gaat hij haar 'zoeken' en vertrekt naar de afgesproken plek. Nadat hij haar oppikt, hebben ze seks in zijn auto.

Bij terugkomst kan de pupil niet slapen. Een begeleider treft haar in de tuin aan. Ze spreekt haar aan, en al snel komt het misbruik uit.

Verborgen houden

Het is duidelijk dat al deze daders het misbruik niet verborgen hebben weten te houden. Velen deden hiertoe toch een poging. Dit kan ingedeeld worden in twee categorieën: stilhouden van het slachtoffer en het misbruik verborgen houden voor anderen. Sommige technieken waren misschien primair bedoeld om het slachtoffer mee te laten werken, maar hebben ongetwijfeld ook geholpen het misbruik enige tijd stil te houden.

De volwassen daders gebruikten nauwelijks dreigementen om het misbruik verborgen te houden. Voor deze groep werd hier slechts drie keer expliciet melding van gemaakt. Daarnaast dreigde nog één pleger met zelfmoord als het slachtoffer zou spreken. Het wijzen op de negatieve gevolgen kwam ook voor, zoals het niet meer kunnen komen logeren of een mogelijke gevangenisstraf voor de pleger. Ook werd één slachtoffer gehanteerd met naaktfoto's. Een andere keer werd geld geboden om te zwijgen. Verder vond veel misbruik plaats op plaatsen waar ontdekking onwaarschijnlijk was.

In sommige gevallen hoefde de dader zich niet zo druk te maken over de loslippigheid van het slachtoffer, omdat het misbruik met (vermeende) instemming van het slachtoffer plaatsvond. Dan moest de pleger zich voornamelijk druk maken om praktische maatregelen. Zo vond het misbruik vaak plaats buitenshuis, buiten de instelling of op momenten dat de vrouw van de pleger niet thuis was. Zodoende kwamen partners of collega's niet achter het misbruik. In één geval geeft de ex-vrouw van een misbruiker aan dat hij werd gezien als 'een soort halfgod' in de instelling. Hierdoor werd deze medewerker minder snel verdacht van seksuele handelingen met zijn pupillen.

Verder dient ook vermeld te worden dat in sommige gevallen de omgeving er wel degelijk van af wist of van af had kunnen weten. Zo stond in één dossier vermeld dat de echtgenote en kinderen van de dader het misbruik gezien hebben. Desondanks vond het misbruik jarenlang plaats. In andere gevallen had de partner wel vermoedens, maar liet zij die gemakkelijk ontcrachten. Soms ook is de partner juist verwijtend naar het slachtoffer toe, omdat deze bijvoorbeeld 'altijd al in haar plaats wilde'.

De minderjarige plegers gebruikten veel vaker dreigementen. Zeker elf jongeren bedreigden hun slachtoffers op een of andere wijze om er zo voor te zorgen dat ze zouden zwijgen. Zo deelde een pleger zijn medepupil mee dat ze zou 'hangen' als ze haar mond niet hield. Dreigen was echter ook voor de jongere niet altijd nodig. In één geval gaf het slachtoffer tijdens een studioverhoor aan: 'Hij zei dat ik het niet mocht vertellen, anders had ik dat wel gedaan.' Vervolgens vraagt de verhoorder of ze bang was, of dat het een geheimpje was. Hierop antwoordt ze: 'een geheimpje.' Verder chanteerde één pleger zijn medepupil met de wetenschap dat hij iets gestolen had.

Al met al blijkt dat de meerderheid van de volwassen daders geen dreigementen nodig had om het slachtoffer te laten zwijgen over het misbruik. Voor hen leek het belangrijkste om niet betrappt te worden. De jonge plegers bedienden zich wel veel van dreigementen.

Uitkomen

Al deze zaken zijn uiteindelijk bij de politie terecht gekomen. Het is niet altijd duidelijk wie aangifte heeft gedaan. Bovendien zijn er in sommige zaken meerdere aangiften gedaan. In ieder geval heeft meer dan de helft van de slachtoffers van minderjarigen zelf aangifte gedaan. Van twee zaken is bekend dat het slachtoffer dit nadrukkelijk niet wilde. Beiden waren vrouw, en slachtoffer van een volwassen dader. Familieleden deden aangifte in ongeveer 17% van de zaken.

In sommige gevallen kwam het misbruik pas vele jaren later uit. Zo is in één zaak vijftien jaar later aangifte gedaan en in een andere kwam dit na tien jaar. Soms besloot het slachtoffer pas aangifte te doen nadat de ondertoezichtstelling ten einde was. Dit gebeurde bijvoorbeeld pas nadat er door familie of instellingen op het slachtoffer was ingesproken, of wanneer het slachtoffer pas later leek te beseffen dat het misbruik niet normaal was. Eén dader biechtte zelf twee gevallen op, nadat hij voor acht andere zaken werd opgepakt. Geen van de volwassen plegers is op heterdaad betrappt.

Bij slachtoffers van minderjarige daders deed het slachtoffer aangifte in bijna de helft van de gevallen. Instellingen deden net zo vaak aangifte. Familieleden, ten slotte, deden dit in 13% van de zaken. Soms werd uit angst pas aangifte gedaan nadat de dader overgeplaatst werd. Bij deze groep kwam het misbruik bovendien vaak aan het licht tijdens gesprekken naar aanleiding van andere misbruikzaken of doordat het slachtoffer er met een medepupil over sprak. In dit laatste geval werd het gesprek bijvoorbeeld gehoord door een groepsleider of vertelde de medepupil aan de leiding over het misbruik. In zeker drie gevallen werd de dader betrappt door een medewerker.

Bij misbruik in een instelling deed de instelling aangifte in iets minder dan de helft van de gevallen. Overigens waren instellingen ook regelmatig betrokken bij aangifte die het slachtoffer deed of meldde de instelling het misbruik bij de politie zonder officieel aangifte te doen.

Afdoening

Van de zesentwintig volwassen daders zijn er vijftientig justitiële uittreksels (strafbladen) aangetroffen. Zoals aan het begin van dit hoofdstuk is vermeld, was van één dader het strafblad geschoond in verband met zijn overlijden. Slechts één zaak eindigde in een beleidssepot, namelijk 'oud feit'. In alle zaken die eindigden in een schuldigverklaring zijn geheel of gedeeltelijk onvoorwaardelijke straffen opgelegd. Een derde van de zaken eindigde in een werkstraf. De lengte hiervan varieerde van tachtig tot tweehonderdveertig uur, en bedroeg gemiddeld honderdtachtig uur. De overige kregen een celstraf. De onvoorwaardelijke duur van de gevangenisstraffen varieerde van honderdtwee dagen tot drie jaar. Gemiddeld bedroeg deze zeshonderdzeventien dagen. Daarnaast hebben twee volwassen plegers tbs opgelegd gekregen. Het gaat om één recidiverende pleegouder en één begeleider in een instelling. Geen van de zaken eindigde met een boete.

Voor een aantal van de volwassen plegers was het voorwaardelijke gedeelte van de straf gekoppeld aan het voltooien van een behandeling. Voor zo ver dit uit het strafdossier viel op te maken, is het behandeltraject door een aantal plegers niet voltooid. Wat hiervan de consequenties zijn geweest is onduidelijk.

Bij drie van de zesentwintig jongeren is de zaak afgedaan met een sepot. Eén hiervan was gebaseerd op een 'dubbel geregistreerde zaak'. De kennelijk originele zaak is echter niet aangetroffen. Eénmaal is een werkstraf opgelegd, tweemaal een leerstraf, viermaal 'tuchtschool' en vijfmaal een voorwaardelijke gevangenisstraf. Eén jongere kreeg vrijheidsstraf opgelegd waarvan het onvoorwaardelijk deel tien maanden bedroeg. De grootste groep heeft een PIJ-maatregel (plaatsing in een inrichting voor jeugdigen) gekregen. Dit waren er acht. Eén andere pleger kreeg tbs opgelegd.

Hierbij moet opgemerkt worden dat bij een aantal jeugdige daders in het strafdossier is aangetekend dat behandeling gezien de ernst en complexiteit van de problematiek waarschijnlijk weinig zinvol is.

4.3 Vergelijking

Resultaten volwassen plegers

Alle daders waren man. Bijna allemaal waren ze autochtoon. Gemiddeld waren ze achter in de dertig en bovengemiddeld intelligent. De plegers hebben relatief weinig delicten gepleegd. Zedendelicten, anders dan het indexdelict, maakten hier bovendien slechts een klein deel van uit. Qua grooming worden er weinig geraffineerde technieken gemeld. Het doel werd door de daders vooral bereikt door iets tegenover het misbruik te stellen, bijvoorbeeld cadeaus, of door slachtoffers het idee te geven dat ze een relatie hebben. Bedreigingen kwamen relatief weinig voor. Dit geldt niet alleen voor het proces vóór het misbruik, maar ook voor de momenten tijdens en na het misbruik. Het misbruik werd vooral verborgen gehouden door praktische voorzorgsmaatregelen.

Bij een kwart van de plegers is een psychiatrische stoornis vastgesteld. Pedofilie is relatief weinig gerapporteerd. Een derde van de daders was alleenstaand ten tijde van het delict. Zij die ten tijde van het misbruik geen relatie hadden, hebben dat echter in het verleden wel gehad. Ongeveer een kwart is vroeger verwaarloosd en/of mishandeld en/of seksueel misbruikt.

Vergelijking literatuur

In hoofdstuk 2 is de literatuur besproken over volwassen plegers. In vergelijking met die bevindingen blijken de volwassen plegers uit onze steekproef:

- minder vaak gebruik te maken van geavanceerde groomingtechnieken;
- minder vaak de mogelijkheid tot het misbruik als een motivatie te noemen voor het werk dat ze doen;
- minder geneigd tot het uiten van bedreigingen;

- vaker gericht op jongens;
- vaker verantwoordelijk te zijn voor het misbruik in een pleeggezin;
- minder vaak verantwoordelijk te zijn voor het misbruik in een instelling.

Resultaten minderjarige plegers

De minderjarige daders waren allen man, meestal van autochtone afkomst. Ze waren overwegend zwakbegaafd of licht verstandelijk gehandicapt. Ongeveer de helft van de jeugdigen bleek gerecidiveerd te hebben na het indexdelict. Bovendien hadden ze, over hun levensloop gezien, vaak uitgebreide criminele carrières. Dit richtte zich niet speciaal op zedendelicten. Onder de jongeren zaten zware recidivisten. Verder gebruikten zij relatief vaak bedreigingen. Dit had zowel tot doel het slachtoffer mee te laten werken, als het slachtoffer over het misbruik te laten zwijgen.

Deze jonge plegers hadden veel psychische problemen. Zij waren hoog impulsief, hoog spanningsbehoefstig, hadden een gebrekkige gewetensontwikkeling en hadden relatief vaak gedragsstoornissen. Een deel van hen ging obsessief om met seks. De jongeren hadden vaak weinig contact met hun familie. Bijna de helft was vroeger verwaarloosd. Ongeveer een derde was mishandeld en/of seksueel misbruikt.

Vergelijk literatuur

Zoals gemeld in hoofdstuk 2, is er geen literatuur gevonden over misbruik van jongeren onderling in jeugd- of pleegzorg. Wel kan er een vergelijking gemaakt worden met onderzoeken die zich richten op een algemene groep van jeugdige zedendelinquenten. De onderzoeken die hier voor zijn geraadpleegd, zijn die van Hendriks (2006) en van Van den Berg, Bijleveld en Hendriks (2011).

Deze literatuur beschouwend, valt op dat de daders uit ons empirische onderzoek:

- vaker recidiveren dan andere jeugdige zedendelinquenten (Van den Berg, et al., 2011);
- impulsiever zijn dan andere jeugdige zedendelinquenten (Van den Berg, et al., 2011);
- hoger spanningsbehoefstig zijn dan andere jeugdige zedendelinquenten (Hendriks, 2006);
- vaker slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik dan andere jeugdige zedendelinquenten (Hendriks, 2006);
- vaker ontwikkelingsstoornissen hebben zoals ADHD en PDD-NOS (Hendriks, 2006).

Daarnaast is het, met oog op een eventuele screening interessant om de resultaten te vergelijken met andere jongeren die in justitiële jeugdinstituten verblijven. Hiermee vergelijkend blijken de plegers uit ons onderzoek:

- minder vaak te recidiveren dan andere jeugdigen in justitiële jeugdinstituten (Van der Geest, et al., 2005; Wartna, et al., 2005);
- vaker de Nederlandse nationaliteit te hebben dan de gemiddelde jongere in een justitiële behandelinstelling (Boendermaker, 1995);
- een meer verstoorde gewetensontwikkeling te hebben dan de gemiddelde jongere in een justitiële behandelinstelling (Boendermaker, 1995) of Harreveld (Van der Geest, et al., 2005);

Al met al blijken de jeugdige plegers een hoog problematische groep, die echter niet wezenlijk verschilt van andere instellingsjongeren.

5. Conclusie

Onderzoeksvraag

Aan het begin van dit rapport is de literatuur besproken over volwassen plegers van seksueel misbruik. Daarna kwam het empirische gedeelte aan bod waarin zowel aandacht werd besteed aan minderjarige als meerderjarige daders. Aan de hand hiervan zochten wij antwoord op de volgende vraag, die de leidraad was voor dit onderzoek:

Wat zijn de kenmerken van plegers van seksueel misbruik van kinderen die onder toezicht van de overheid in pleeggezinnen en instellingen zijn geplaatst?

De volgende aspecten zijn hierbij behandeld:

- a. Demografische kenmerken
- b. Criminele carrière-kenmerken
- c. Modus operandi
- d. (Seksuele) stoornissen, persoonlijkheidsprofiel
- e. Relaties en sociaal leven
- f. 'Motief' voor het misbruik
- g. De wijze waarop het misbruik verborgen werd gehouden en aan het licht kwam
- h. Afdoening.

5.1 Meerderjarige daders

Demografische kenmerken

Uit de literatuur komt het beeld naar voren dat het overgrote deel van de plegers van dit misbruik blanke mannen zijn. De volwassen daders zijn gemiddeld tussen de 40 en 55 jaar oud. Zij zijn bovengemiddeld intelligent.

Dit beeld komt aardig overeen met onze resultaten. Alle daders waren mannen. De meeste van deze mannen waren autochtoon. De volwassen daders waren gemiddeld 38 jaar, iets jonger dan in de literatuur, en vrijwel allemaal gemiddeld tot bovengemiddeld intelligent. Dat deze daders intelligenter zijn dan andere type daders is voor een deel te verklaren uit het feit dat zij een beroep hebben waarvoor vaak een opleiding op mbo- of hbo-niveau is vereist.

Criminele carrière-kenmerken

Hoewel er vaak wel sprake is van eerdere verdeningen, blijkt uit de literatuur dat deze plegers minder veroordelingen hebben dan controlegroepen.

Uit de data van het empirisch onderzoek blijkt ook dat volwassen daders gemiddeld slechts sporadisch andere veroordelingen hebben. Afgezien van het indexdelict, komen zedendelicten weinig voor op de strafbladen van deze daders. Dit kan er op wijzen dat dit type pleger meer gelegenhedaders zijn. Anderzijds kan het ook betekenen dat deze daders delicten, waaronder seksueel misbruik, beter verborgen kunnen houden. De relatief lange termijn van het misbruik is hiervoor indicatief, alsmede het feit dat zij intelligenter lijken dan vergelijkbare zedendaders.

Modus operandi

Uit de literatuur komt naar voren dat een deel van de plegers geraffineerd te werk gaat. Zij richten zich bijvoorbeeld op kwetsbare kinderen. Grooming-technieken zijn vertrouwen winnen, de intimiteit van

aanrakingen opbouwen, privileges geven en emotionele dwang uitoefenen. Fysieke dwang komt weinig voor. Dreigementen worden wel regelmatig geuit, om medewerking te krijgen of om het slachtoffer te laten zwijgen over het misbruik. Plegers richten zich vooral op meisjes en werken voornamelijk alleen.

Uit de analyses van het empirisch onderzoek in Nederland blijkt niet dat plegers zich sterk op één kind richten. Gevallen waarbij langdurig werd ingewerkt op het slachtoffer, familie, en omgeving werden door ons nauwelijks gevonden. In de literatuur werd hier wel melding van gemaakt. Dat kan er mogelijk mee te maken hebben dat deze groep plegers een nog betere toegang had tot hun slachtoffers dan het geval is bij de zaken uit de literatuur. Het kan ook liggen aan de aard van het door ons gebruikte materiaal, veelal strafdossiers waar daders, terwijl zij vervolgd worden, mogelijk minder geneigd zullen zijn geweest om volledige openheid van zaken te geven over hun werkwijze. Plegers in onze steekproef maken iets meer mannelijke dan vrouwelijke slachtoffers. Een deel van de volwassen daders stelde iets tegenover het misbruik. In sommige gevallen speelde verliefdheid of het idee van een relatie, al dan niet eenzijdig, een rol bij het misbruik.

(Seksuele) stoornissen, persoonlijkheidsprofiel

Uit de literatuur blijkt dat bij bijna een kwart van de plegers een psychiatrische stoornis is vastgesteld. Uit de door ons onderzochte dossiers valt op dat de volwassen plegers veelal een laag zelfbeeld hebben en laag spanningsbehoefte zijn. Bij een derde is persoonlijkheidsproblematiek geconstateerd. De diagnose pedofilie wordt nauwelijks gesteld. Bedacht dient te worden dat deze plegers een doorsnee uit de groep vervolgte daders zijn, terwijl in de literatuur daders werden onderzocht die behandeld werden.

Relaties en sociaal leven

Uit de literatuur blijkt dat ongeveer de helft van de daders getrouwd is of dat is geweest.

Bijna een derde van de volwassen plegers die wij onderzochten was alleenstaand ten tijde van het misbruik. Voor zo ver bekend, hebben echter alle volwassen daders óf nu een relatie, óf hebben ze dat in het verleden wel eens gehad. Onze bevindingen corresponderen daarmee met die uit de literatuur.

'Motief' voor het misbruik

Uit de analyses voor ons empirisch onderzoek blijkt dat het motief voor het misbruik vaak slecht te achterhalen valt. Als er een reden naar voren komt is het onzeker of het werkelijk een motief is of meer een excuus of cognitieve vervorming. Zo worden bijvoorbeeld 'medische' redenen genoemd. Het is niet ondenkbaar dat daders uit opportuniteitsoverwegingen tijdens de vervolging, zwegen over plannen, motieven en werkwijze.

De wijze waarop het misbruik verborgen werd gehouden en aan het licht kwam

Uit de literatuur blijkt dat een deel van de plegers hun slachtoffers bedreigt om ze te laten zwijgen over het misbruik. Daarnaast blijkt dat een deel van de daders kinderen misbruikte in het buitenland om te zorgen dat het niet uitkwam. Een meer geraffineerde techniek wordt ook genoemd, en bestaat bijvoorbeeld uit het doorbreken van de band tussen het slachtoffer en een vertrouwd staflid.

In ons empirisch onderzoek komt bedreiging van het slachtoffer nauwelijks voor als techniek om het misbruik verborgen te houden. Chantage kwam wel een enkele keer voor. Soms hoefde de pleger zich niet druk te maken dat het slachtoffer ging praten, bijvoorbeeld omdat het verliefd was of dacht een relatie met de pleger te hebben. Dan was het vooral van belang om de handelingen buitenshuis of buiten de instelling plaats te laten vinden. Ook voelden veel slachtoffers zich

geïntimideerd of onderworpen aan de volwassen dader waardoor ze niet snel over het misbruik durfden te praten.

Afdoening

In de literatuur kwam de strafrechtelijke afdoening nauwelijks aan bod. In sommige gevallen was juist die afdoening een selectie criterium voor de onderzoeksgroep. Zij werden bijvoorbeeld benaderd in gevangenissen of behandelcentra.

Uit het empirische onderzoek blijkt dat het indexdelict vaak is afgedaan met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Een derde kreeg een werkstraf en twee volwassen plegers kregen tbs.

Kortom

De groep volwassen daders heeft, zo blijkt uit ons onderzoek, geen markant profiel in termen van persoonlijkheidskenmerken of stoornissen. Daarmee lijkt het niet waarschijnlijk dat deze groep door screening vooraf, te onderscheiden zou zijn van andere werkers in de jeugdzorg en pleegvaders die niet tot dit soort delicten overgaan. Zoals te verwachten zou zijn, gezien de screening die iedere aspirant werker dient te ondergaan, hebben deze plegers van seksueel misbruik nauwelijks eerdere veroordelingen; na het indexdelict komt zedenrecidive nauwelijks voor. Seksuele stoornissen worden vrijwel niet gerapporteerd. De onderzochte daders gebruikten minder geraffineerde groomingtechnieken dan die uit de literatuur. Op grond hiervan zouden deze daders mogelijk grotendeels als meer opportunistische daders gezien moeten worden.

5.2 Minderjarige daders

Demografische kenmerken

De minderjarige daders waren allen man, veelal autochtoon en overwegend zwakbegaafd of licht verstandelijk gehandicapt.

Criminele carrière-kenmerken

Ongeveer de helft van de jeugdigen blijkt na een gemiddelde observatieperiode van tien jaar gerecidiveerd te hebben. Voor een klein deel bestond deze recidive uit een nieuw zedendelict. De algemene recidive is daarmee vergelijkbaar met die van (andere) jongeren uit instellingen. De jongeren lijken op dat gebied dus niet af te wijken.

Modus operandi

De minderjarige daders in onze steekproef maken iets meer mannelijke dan vrouwelijke slachtoffers. Hierbij speelt mee dat veel van deze zaken zich afspeelden in instellingen waar het gebruikelijk is om jongens op één afdeling te plaatsen. Bedreigingen kwamen vooral bij deze jonge plegers vaak voor. Dit lijkt mede verklaarbaar uit het feit dat zij, in tegenstelling tot volwassenen plegers, vaak het natuurlijke of fysieke overwicht missen dat ervoor zorgt dat slachtoffers makkelijker meewerken.

Uit de dossiers bleek verder dat in veel instellingen seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen pupillen niet uitzonderlijk was. Soms wist de leiding hier ook van af. Dat het dan toch tot een aangifte is gekomen, kon bijvoorbeeld komen door een nieuwe pupil die niet met dergelijke ‘spelletjes’ mee wilde doen. In veel gevallen waren meerdere jongeren bij dit seksueel grensoverschrijdende gedrag betrokken. Dit beeld komt in de analyses minder duidelijk naar voren. Deze ‘blinde vlek’ heeft mogelijk te maken met het feit dat niet alle pupillen aangifte deden en niet al deze meldingen hebben geleid tot een rechtszaak.

(Seksuele) stoornissen, persoonlijkheidsprofiel

De minderjarige plegers blijken gekenmerkt door veel problemen. Zij zijn veelal hoog impulsief, hoog spanningsbehoefstig en hebben vaak een beperkte gewetensontwikkeling. Bij de jongeren werd een enkele keer vastgesteld dat ze obsessief omgaan met seks. Gedragsstoornissen werden bij ongeveer een derde van de jongeren vastgesteld. Bij hen wordt regelmatig ADHD of PDD-NOS, of een combinatie van deze stoornissen, geassocieerd. Gezien de achtergrond van deze jongeren, veelal verblijvend in een instelling, zijn deze problematische kenmerken niet verwonderlijk. Daarnaast blijken zij vaak op zwakbegaafd of licht verstandelijk beperkt niveau te functioneren.

Relaties en sociaal leven

De meeste minderjarige daders hadden geen relatie en hadden deze ook niet eerder gehad, hetgeen gezien hun leeftijd ook niet verwonderlijk is. Voor deze groep geldt dat ongeveer twee derde niet of slechts incidenteel contact met familie heeft. Voor een deel is dit ook verklaarbaar vanuit het feit dat ze in een instelling of pleeggezin verblijven. Ongeveer een vijfde is op school gepest.

'Motief' voor het misbruik

Het blijkt lastig om uit de strafdossiers te achterhalen wat het motief was voor het misbruik. Voor een deel van de jongeren blijkt dat het misbruik vrij impulsief was of dat het deel was van grensoverschrijdend gedrag dat min of meer normaal was in de instelling. Hiermee lijkt ook een deel van de jongeren opportunistische plegers.

De wijze waarop het misbruik verborgen werd en aan het licht kwam

Jongeren gebruikten relatief veel bedreigingen om het slachtoffer te laten zwijgen. Het misbruik kwam vaak aan het licht omdat het slachtoffer het zelf meldde. In andere gevallen praatte het slachtoffer met een groepsgenoot over het misbruik en stapte deze laatste naar de leiding. In een aantal gevallen werd de dader op heterdaad betrapt door een medewerker.

Afdoening

Uit het empirisch onderzoek blijkt dat jongeren voor het indexdelict vaak een PIJ-maatregel opgelegd hebben gekregen, of gestraft zijn met een verblijf in een tuchtschool. Verder werd er gestraft met voorwaardelijke gevangenisstraffen of met een leer- of werkstraf. Wat bij de strafmaat ongetwijfeld een rol heeft gespeeld is het gegeven dat de pleger al in een instelling zat. Uit de dossiers blijkt soms dat, om deze behandeling niet te verstoren, er wordt aangestuurd op continuering van deze situatie en geen additionele onvoorwaardelijke sanctie wordt opgelegd.

Kortom

De jongeren hebben vaak een belaste achtergrond. Dat is niet verwonderlijk gezien hun uithuisplaatsing. Voor zo ver zich dit laat vergelijken, wijken ze dan ook weinig af van andere jongeren in instellingen.

6. Slotbeschouwing

Uit dit onderzoek blijkt dat zowel de volwassenen als de jeugdige plegers een heterogene groep vormen. Er is veel verschil in modus operandi, achtergronden en motieven. Desondanks zijn er enkele opvallende punten naar voren gekomen, zoals besproken in de conclusie. Het blijkt dat volwassen daders als groep geen markant profiel hebben, en dat de minderjarige plegers een ernstig problematische groep vormen met een profiel deels vergelijkbaar met dat van andere tehuisjongeren, hoewel ontwikkelingsstoornissen opvallend vaak voorkomen.

Dat de volwassenen en de jeugdige plegers moeilijk te onderscheiden groepen vormen, zorgt er ook voor dat ze nauwelijks te screenen zijn. Wat bij de volwassen plegers vanzelfsprekend een rol speelt is het feit dat zij al een screening succesvol doorlopen hebben bij hun sollicitatie. Het feit dat deze daders een baan hebben, of goedgekeurd zijn als pleegouder, wijst er op dat ze in ieder geval een minimum aan sociale vaardigheden bezitten, een goed CV hebben en in staat zijn betrouwbaar over te komen. Bovendien behoort deze groep gescreend te worden door middel van Verklaring Omtrent Gedrag of een Verklaring van Geen Bezwaar. Hiermee zijn dus, ‘bedrijfsongevallen’ daargelaten, personen met een strafblad er uit gefilterd. Het kan dus zo zijn dat de risico’s zich ontwikkelen tijdens het dienstverband, waardoor plegers niet met de standaardscreening eruit gefilterd worden.

Het lijkt er bovendien op dat de meeste volwassen plegers, enkele excessen daargelaten, niet bewust op zoek waren naar kinderen om te misbruiken. Een deel van het misbruik begint bijvoorbeeld door verliefdheid of ‘ontstaat’ naar aanleiding van persoonlijke problemen. Als het daadwerkelijk zo is dat de drang tot het misbruik niet bestond voor de pleger met zijn baan binnen de jeugdzorg begon, betekent dit des te meer dat het lastig is deze groep vooraf te screenen.

Bij de jongeren is met name de veelheid aan problemen in het oog springend. Dit is niet verrassend, gezien hun achtergrond. Deze jongeren zijn veelal intellectueel beperkt en hebben ontwikkelingsstoornissen. Mede doordat zij vaak impulsief handelen is het voor deze jongeren moeilijk de grenzen van anderen te herkennen. Het is ook goed mogelijk dat het slachtoffer zelf, dat vanwege grotendeels dezelfde problemen als de pleger op een groep is geplaatst, ook moeite heeft om grenzen kenbaar te maken.

Daarnaast levert het verblijf in een instelling ook de gelegenheid tot misbruik op. Jongeren in instellingen, de meerderheid van de jonge plegers, hebben een scala aan risicofactoren en zijn vrijwel allemaal in de puberteit. Net als andere pubers zijn zij bezig met het verkennen van seksualiteit en het verkennen van grenzen. Door hun beperkte intellectuele capaciteiten, in een omgeving waar meer jongeren dezelfde, deels deviante, normen hanteren is het wellicht niet verwonderlijk dat grenzen overschreden worden. Wat wel verwonderlijk is, is dat de delicten die wij hier onderzochten in een aanmerkelijk aantal gevallen ‘normaal’ gedrag leken in de instellingen, en dat het voor groepsleiders lastig in te schatten leek wanneer experimenteelgedrag doorslaat naar seksueel grensoverschrijdend gedrag of criminaliteit.

Zwakke punten

Dit onderzoek heeft sterke en zwakke punten. Een eerste zwak punt is dat de informatie voornamelijk uit strafdossiers komt. Hierin staan verklaringen van het slachtoffer, de dader en eventuele getuigen of anderen. Dit levert dus veel informatie op, van verschillende ‘partijen’. De pleger heeft echter mogelijk geen ‘belang’ bij het eerlijk of volledig verklaren tegenover de rechter of politie. Het is dus mogelijk dat voor delen van het misbruik, met name de modus operandi, de informatie gekleurd of onvolledig is. Ook is het niet ondenkbaar dat volwassen daders wel degelijk het werk gekozen hebben

om toegang tot kinderen te hebben, maar dat dit uit overwegingen van proces-economie niet gerapporteerd is en het de dader verstandiger leek om te doen alsof het misbruik hem was overkomen.

Alhoewel wij gepoogd hebben, gegeven de beschikbare data, om spreiding aan te brengen in jaren en arrondissementen, moet opgemerkt te worden dat in dit onderzoek representativiteit niet gegarandeerd is. Ten eerste richt dit onderzoek zich alleen op daders die veroordeeld zijn. Zonder twijfel is er een (grote) groep daders die niet vervolgd en veroordeeld wordt. Ten dele is dit een kwestie van toeval. Echter, een belangrijkere rol speelt dat niet-vervolgde daders waarschijnlijk beter in staat zijn het slachtoffer te laten zwijgen of een slimmere modus operandi hebben. Ten tweede zorgt de gekozen wijze van data verzamelen wellicht niet voor een optimale spreiding. De strafdossiers zijn weliswaar getrokken met een goede spreiding, maar voor de behandeldossiers geldt dit niet. Deze konden niet systematisch worden opgevraagd. Hier waren we afhankelijk van het geheugen en de hulpvaardigheid van de contactpersonen binnen de organisaties. Dit kan voor een scheve verdeling gezorgd hebben. Echter, vanwege het kleine aandeel van deze dossiers, moet de invloed hiervan ook niet overschat worden.

Sterke punten

Hier staat tegenover dat het onderzoek voor zover ons bekend het eerste in zijn soort is in Nederland. Ook internationaal is nauwelijks onderzoek naar plegers van dit type misbruik verricht. Gezien de kwetsbaarheid van deze slachtoffers is deze lacune opmerkelijk.

Het gebruik van strafdossiers en behandeldossiers heeft ook voordelen. In de strafdossiers is veel, rijke, en deels gevalideerde informatie beschikbaar over het misdrijf. Bij een veroordeling heeft een objectieve autoriteit vastgesteld dat het misbruik heeft plaatsgevonden. De verklaringen van getuigen, pleger en slachtoffers, geven vervolgens een veelzijdig beeld van het misbruik. Door, met name, pro Justitia-rapportages is er bovendien ook veel te vinden over achtergronden van de dader. Behandeldossiers bevatten in het algemeen nog meer informatie over deze dader.

Aanbevelingen vervolgonderzoek

Na dit, in absolute zin kleine, onderzoek ligt het voor de hand om vervolgonderzoek aan te bevelen. De resultaten geven hier ook aanleiding toe. Op veel punten verschillen deze daders niet duidelijk van andere zedendelinquenten. Het materiaal roept echter ook vragen op. Het lage zelfbeeld bijvoorbeeld van volwassen daders werpt de vraag op in hoeverre dit verklaart dat deze plegers zich aangetrokken voelen tot een ‘makkelijk’ beschikbare groep slachtoffers of tot jongere personen die hen wel hoog zullen achten.

Een belangrijk ander onderzoeksgebied zijn de jongeren onderling. Onze resultaten laten zien dat deze jongeren veel risicofactoren bezitten. Het is echter niet waarschijnlijk dat alle jongeren in tehuizen dit soort misbruik plegen. Het is ook mogelijk dat het op sommige locaties meer voorkomt dan op andere. Wat zijn nu de situationele en persoonsgebonden factoren die maken dat de ene jongere meer risico loopt dader te worden dan de andere? Een speciaal op minderjarigen gericht onderzoek kan hier meer inzicht geven.

LITERATUUR

- American Psychiatric Association (1995). *Beknopte handleiding bij de diagnostische criteria van de DSM-IV*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Benedict, M. I., S. Zuravin, D. Brandt en H. Abbey (1994). Types and frequency of child maltreatment by family foster care providers in an urban population. *Child Abuse & Neglect*, 18(7): 577-585.
- Berg, C. van den, C. Bijleveld en J. Hendriks (2011). Jeugdige zedendelinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 3(53): 227-243.
- Boendermaker, L. (1995). *Jongeren in justitiële behandelingsrichtingen*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Cavara, M. en C. Ogren (1983). Protocol to investigate child abuse in foster care. *Child Abuse & Neglect*, 7(3): 287-295.
- Colton, M., S. Roberts en M. Vanstone (2010). Sexual Abuse by Men Who Work with Children. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(3): 20.
- Craven, S., S. Brown en E. Gilchrist (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression*, 12(3): 287-299.
- Deetman, W., N. Draijer, P. Kalbfleisch, H. Merckelbach, M. Monteiro en G. de Vries (2011). *Seksueel misbruik van minderjarigen in de Rooms-Katholieke Kerk*. Den Haag: Uitgeverij Balans.
- Elliott, M., K. Browne en J. Kilcoyne (1995). Child sexual abuse prevention: What offenders tell us. *Child Abuse & Neglect*, 19(5): 579-594.
- Erooga, M. (2009). *Towards safer organisations*. London: NSPCC.
- Faller, K. C. (1988). The spectrum of sexual abuse in daycare: An exploratory study. *Journal of Family Violence*, 3(4): 283-298.
- Finkelhor, D., G. Hotelling, I.A. Lewis en C. Smith (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics, and risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 14(1): 19-28.
- Gallagher, B. (1999). Invited literature review: The abuse of children in public care. *Child Abuse Review*, 8(6): 357-365.
- Gallagher, B. (2000). The extent and nature of known cases of institutional child sexual abuse. *British Journal of Social Work*, 30(6): 795.
- Geest, V. van der, C. Bijleveld en M. Wijkman (2005). *Delinquentie na behandeling: een verkennend onderzoek naar geregistreerde justitiecontacten, persoonlijke en omgevingskenmerken van jongeren uit een behandelingsrichting*. Leiden: NSCR.
- Green, L. (2001). Analysing the sexual abuse of children by workers in residential care homes: Characteristics, dynamics and contributory factors. *Journal of sexual aggression*, 7(2): 5-24.
- Haywood, T. W., H.M. Kravitz, L.S. Grossman, O.E. Wasyliv en D.W. Hardy (1996). Psychological aspects of sexual functioning among cleric and noncleric alleged sex offenders. *Child Abuse & Neglect*, 20(6): 527-536.
- Hendriks, J. (2006). *Jeugdige zedendelinquenten: een studie naar subtypen en recidive*. Utrecht: Forum Educatief.
- Hendriks, J., en C. Bijleveld (2004). *Recidive van jeugdige zedendelinquenten: Een onderzoek naar de algemene-, zeden- en geweldsrecidive van in JJI Harreveld behandelde jeugdige zedendelinquenten*. Leiden: NSCR.
- Hobbs, G. F., C.J. Hobbs en J.M. Wynne (1999). Abuse of children in foster and residential care. *Child abuse & neglect*, 23(12): 1239-1252.
- Leclerc, B., J. Proulx en A. McKibben (2005). Modus operandi of sexual offenders working or doing voluntary work with children and adolescents. *Journal of Sexual Aggression*, 11(2): 187-195.
- Loftus, J. A. en R.J. Camargo (1993). Treating the clergy. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 6(4): 287-303.

- Mali, B. (2007). Geregistreerde zedencriminaliteit in Nederland. In A. P. van Wijk, R. A. R. Bullens en P. van den Eshof (Eds.), *Facetten van zedencriminaliteit* (pp. 71-97). 's-Gravenhage: Reed Business Information: 71-97.
- Mcalinden, A. M. (2006). 'Setting'Em Up': Personal, Familial and Institutional Grooming in the Sexual Abuse of Children. *Social & Legal Studies*, 15(3): 339.
- Moulden, H. M., P. Firestone en A.F. Wexler (2007). Child Care Providers Who Commit Sexual Offences. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51(4): 384-406.
- Raymond, N. C., E. Coleman, F. Ohlerking, G.A. Christenson en M. Miner (1999). Psychiatric comorbidity in pedophilic sex offenders. *American Journal of Psychiatry*, 156(5): 786-788.
- Rosenthal, J. A., J.K. Motz, D.A. Edmonson en V. Groze (1991). A descriptive study of abuse and neglect in out-of-home-placement. *Child Abuse & Neglect*, 15(3): 249-260.
- Smallbone, S. en R.K. Wortley (2000). *Child sexual abuse in Queensland: Offender characteristics and modus operandi* (Vol. 2): Queensland Crime Commission and Queensland Police Service.
- Sullivan, J. en A. Beech (2002). Professional perpetrators: Sex offenders who use their employment to target and sexually abuse the children with whom they work. *Child Abuse Review*, 11(3): 153-167.
- Sullivan, J. en A. Beech (2004). A comparative study of demographic data relating to intra-and extra-familial child sexual abusers and professional perpetrators. *Journal of sexual aggression*, 10(1): 39-50.
- Sullivan, J., A.R. Beech, L.A. Craig en T.A. Gannon (2011). Comparing Intra-Familial and Extra-Familial Child Sexual Abusers With Professionals Who Have Sexually Abused Children With Whom They Work. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(1): 56.
- Wartna, B. S. J., S. El Harbachi en A.M. van der Laan (2005). *Jong vast. Een cijfermatig overzicht van de strafrechtelijke recidive van ex-pupillen van justitiële jeugdinrichtingen*. (Vol. 80). Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

Bijlage 1 Scoringslijst

1	ID-nummer	
2	Parketnummer	
3	Scoorder	
Persoon		
4	Geslacht	
5	Geboortejaar	
6	Geboorteland	
7	Geboorteland vader	
8	Geboorteland moeder	
9	Intelligentie	
10	Neuroticisme	
11	Impulsiviteit	
12	Extraversie	
13	Spanningsbehoefte	
14	Gewetensontwikkeling	
15	Zelfbeeld	
16	Psychopathologie DSM as I	
17	Psychopathologie DSM as II	
18	GAF-score begin	
19	GAF-score eind	
20	Alcoholgebruik	
21	Drugsgebruik	
22	Schulden	
Eerdere delicten (vermelden: leeftijd / aantallen / veroordeling of zelfgerapporteerd)		
23	Eerdere delicten	
24	Eerdere vermogensdelicten	
25	Eerdere geweldsdelicten	
26	Eerdere zedendelicten	
Gezinsvariabelen (NB: gaat om het gezin van herkomst, dus over de jeugd)		
27	Samenstelling gezin	
28	Echtscheiding	
29	Altijd bij ouders gewoond?	
30	Grootte gezin (incl. kind)	
31	Overlijden ouder(s)?	
32	Adoptie	
33	Alcohol gezin	
34	Drugs gezin	
35	Psychopathologie ouders	
36	Geweld tussen ouders	
37	Werkloosheid ouders	
38	OTS?	
39	Verwaarlozing	
40	Mishandeling	
41	Seksueel misbruik (door wie/wanneer etc.)	
School en peers		
42	Afgeronde schoolopleiding	
43	Afgeronde hogere opleiding	
44	Is gepest op school	
45	Heeft gepest op school	
46	Hoe was contact met leeftijdsgenoten?	
Relaties (ten tijde van delict)		
47	Heeft resp. een vaste relatie ttv delict?	
48	Aard van de relatie	
49	Kwaliteit van relatie	
50	Eerdere relaties	
51	Echtscheiding	
52	Hoeveelheid contact familie	
53	Kwaliteit contact familie	

54	Hoeveelheid vrienden	
55	Kwaliteit contact vrienden	
56	Lid sportvereniging etc.	
57	Religieus?	
58	Vrijtijdsbesteding	
59	Grootte eigen gezin	
60	Aantal biologische kinderen	
61	Aantal stiefkinderen	
62	Aantal pleegkinderen	
Werk (ten tijde van delict)		
63	Heeft resp. werk?	
64	Aard van het werk	
65	Duur van het laatste dienstverband	
66	Aard van het laatste dienstverband	
67	Aantal uren per week	
68	Motivatie voor dit werk	
69	Bevrediging voor dit werk	
70	Aard van eerder werk	
Wonen (ten tijde van delict)		
71	Woont resp. zelfstandig of in	
72	Betreft het een huur-/koop-/anders woning	
Zedendelict (indexdelict en alle eerdere zedendelicten)		
73a1	Leeftijd so1	
73-1	Leeftijd dader	
73b1	Relatie so1	
73c1	Sekse so1	MAN / VROUW
73d1	Aard misbruik	
73e1	Frequentie misbruik	
73f1	Modus operandi	
73g1	Start misbruik	
73h1	Eind misbruik	
73i1	Waarom geëindigd?	
73i1	Bekend geworden bij instelling? Hoe?	
73k1	Reactie bij instelling?	
73l1	Bekend geworden bij politie? Hoe?	
73a2	Leeftijd so2	
73-2	Leeftijd dader	
73b2	Relatie so2	
73c2	Sekse so2	MAN / VROUW
73d2	Aard misbruik	
73e2	Frequentie misbruik	
73f2	Modus operandi	
73g2	Start misbruik	
73h2	Eind misbruik	
73i2	Waarom geëindigd?	
73i2	Bekend geworden bij instelling? Hoe?	
73k2	Reactie bij instelling?	
73l2	Bekend geworden bij politie? Hoe?	
73a3	Leeftijd so3	
73-3	Leeftijd dader	
73b3	Relatie so3	
73c3	Sekse so3	MAN / VROUW
73d3	Aard misbruik	
73e3	Frequentie misbruik	
73f3	Modus operandi	
73g3	Start misbruik	
73h3	Eind misbruik	
73i3	Waarom geëindigd?	
73i3	Bekend geworden bij instelling? Hoe?	
73k3	Reactie bij instelling?	
73l3	Bekend geworden bij politie? Hoe?	
Setting/context		
74	Hoe heeft dader het verborgen gehouden voor collega's?	

75	Hoe heeft dader het verborgen gehouden voor familie/relatie?	
76	Hoe lang na aanvang werk is het misbruik gemiddeld gestart?	
77	Hoe werd in de context waarin dader werkte tegen dit gedrag aangekeken?	
Behandelvariabelen		
78	Welke justitiële reactie volgt?	
79	Zijn er cognitieve vervormingen?	
80	Kwalitatieve beschrijving verloop behandeling	
81	Motivatie voor behandeling	
Seksualiteit		
82	Gebruik kinderporno	
83	Aanwijzingen obsessief omgaan met seks	
84	Parafilie	
Beschrijving zaken		
#1	Beschrijving zaak 1:	
#2	Beschrijving zaak 2:	
#3	Beschrijving zaak 3:	

Bijlage 2 Indeling delicten

Geweld

Artt. 285 t/m 309, 312 en 317 WvSr.

Vermogen

Artt. 208 t/m 234, 310 t/m 311, 321 t/m 337, 416 en 417 WvSr.

Zeden

Artt. 242 t/m 250 WvSr.

Bijlage 3 Samenstelling begeleidingscommissie

Voorzitter

dr. H.P.B. Lodewijks

Overige leden

prof. dr. mr. C.C.J.H. Bijleveld

K.A.G. Crooijmans, MSc

prof. dr. J. Hendriks

mr. I. Otting-Noordhoek